

1934
2181

5252

ПІН

Сніп

Виходить щотижня у неділю вранці у Харкові.

УМОВИ ПЕРЕДПЛАТИ: на рік 3 руб.,
на пів-року 1 руб. 75 коп., на 3 мі-
сяці 1 руб., окреме число коштує 5 к.,
подвійне 10 коп. За кордон 4 р.,
1/2 року 2 руб.

Річні передплатники одержать без-
платний додаток.

Адреса Редакції: КОНТОРСЬКА, 21.

Телефон редакції—839.

В справах редакції можна бачити від 3 до 5 годин
— ввечора по понеділках, середах та п'ятницях. —

Автори рукописів повинні подавати своє
прізвище й адресу. Редакція може скорочу-
вати і змінювати статті; більші статті, до
друку не ухвалені, переходять у ре-
дакції 3 місяці й висилаються авторам їх
коштом, а дрібні замітки й дописи одразу
знищуються. Рукописи, на яких не зазначені
умови друку, вважаються безплатними.

З ПРИВОДУ надісланих до газети ВІРШІВ
редакція не листується.

УМОВИ ДРУКУВАННЯ ОГОЛОШЕНЬ:

За рядок петиту попереду тексту, або за
його місце платиться по 30 к. і по умові.

За рядок петиту після тексту: за перший
раз 20 к. і по умові, за другий—10 к.
Хто шукає заробітку, платить за оповістку
в 3 рядки 10 к. за раз, при умові друку-
вання не менше 3-х разів.

№ 47, 48 і 49.

—>>< 9 (22) Грудня. <<—

1912 рік.

ЗМІСТ: Передовиця. П. Кушнір. Національно-культурне будівництво і наші відносини до ліберальних москалів. Г. Слобожанець. Шкодливе легковаження. С. Порубайміх. Чи на черзі? М. Лободовський. Як я зненацька зробився волостним писарем і як я писарював на Волині. В. Ємець. Відродження кобзи. М. К. Українська старовина й її охорона. Т. Задніпрянець. Землякам на увагу. Ф. Письменний. Верніть народові народнього творця. Хроніка. З нашого життя. З України. З Галичини й Буковини. З Американської України. З газет та журналів. Сумний. Лист. П. Онук. Зимового довгого вечора. Фейлетон: В. Самійленко. Над Оріллю. А. Доде. Тартарен з Тараскону. Оголошення.

Харків, 9 (22) Грудня 1912 року.

Мовчазно переживає український нарід болючий внутрішній процес свого національного відродження.

У стражданнях народжується Молода Україна. У тяжких стражданнях. А в страждання немає слів, тільки стогін. Не чуєте ви нігде на Україні ні слів гарячих, ні промов пекучих. Нігде ні гуку, нічого не чути. Лиш іноді зловістну тишу перерізує болісний зойк. Старше покоління мовчки тягне Старого Плуга, молодше—засіває зорану ниву, але робить се теж в суворій мовчанці. Відбувається багата наслідками кротова робота в українськй народі. Але відчувають сю роботу наші вороги і де далі усе дужче тай дужче гавкають на українство. Гавкають?! Отже значить ми йдемо!

Спочатку гавкали на українство тільки окремі певні одиниці та пресові оррани, але поволі се гавкання робиться масовим. Ба навіть: найновіші події свідчать, що „гавкуни“ починають вже й зубами рвати українство.

Чи хто з наших сентименталістів гадав, що Заклик пана Струве до „ідейної боротьби з українством“ так швидко дасть плоди!

Чи хто з них гадав, що посіяна ним думка про українство, як про „справжнє державне та народне лихо“ упаде на такий плідний родючий ґрунт! Коли «Сніп» передказував се, усі називали його слова шовіністичним вибухом.

А тим часом життя, дійсне суворе життя свідчить, що пан Струве має право на імя вождя цілого напряму московської національно-політичної думки і що не на вітер кидав він слова, коли висловлював гасла боротьби з українством: він гаразд знав, що лежить, наче чорний смок у душі його народу.

Він, Струве, тільки був воєною трубою, що від неї смок розплющає очі й випускає пазурі на лабах! Тим سموком є московський шовінізм!

Найактивніше на заклик пана Струве озвалася московська молодь, як найдужче чутливий, найдужче вражливий складник кожного народу.

І не абияка молодь, але «цвіт нації»—молодь студентська. У Києві вона просто вхопила українство за петельки: порозбивала шиби в українських інституціях, пообливала чорнилами стіни й виявила свою виразну глибоку ворожнечу до всяких проявів українського життя так само, як у Львові молодь польська. Студентська молодь на перший раз пролила тільки чорнило та порозбивала шиби, але се є грізна пересторога, що іншим разом може розлитись не чорнило, а кров, і будуть розбити не шиби, але голови українські. Се страшна пересторога й українці мусять витягти з неї науку.

Ся пересторога набирає тим більше значіння, що незабаром по Київських подіях—студентська молодь московська у Варшавськй університеті, а потім на Київській політехніці виступила до ідейної боротьби під виразним різким ясным кличем: «геть українців, викиньмо їх з усіх громадських впливів».

Таке діється у Києві, в нашій столиці.

Сі остатні події такі прості, а зарозом так недовозначно зв'язані з джерелом ліберального українофобства, що улюблене українськими політиками пояснення їх тільки чорносотенством—цілком збанкрутувало й наші українські політики та публіцисти побачили себе змушеними якомсь інакше сі події зясувати... Гот поперед усього вони не бачать ідейного зв'язку між подіями київськими та варшавськими, потім перші—вони пояснюють звичайнісіньким бешкетом хуліганським, а другі—варшавські „незрозумілим непорозумінням“.

Одно слово—вони бачать усе, тільки не хочуть добачати одного: боротьби національної.

Даремне українська молодь у Галичині та на Буковині туж хвилю відповіла на київські, а потім і на варшавські події, підкреслюючи дійсний внутрішній характер боротьби, глибокомисні наші політики по сей бік кордону—лишилися при старій думці про випадковість, случайність „московсько-українських непорозумінь“.

Істнує глибокий афоризм, що кожен нарід має таке правительство, якого він заслугоє. Отже з сього погляду в українській справі не правительство вщеплює московському народові українофобські погляди та

тенденції, але сама нація впливає на правительство. І державні мужі, що з такою запеклостю виступають у Думі Державній проти найелементарніших прав українського народу, і студентська молодь у Варшаві та Києві об'єднані однією спільною думкою боротьби з українством.

Сієї простої річі не розуміють українські політики.

Яка ж причина засліплення українських політиків, що вони не темлять значіння подій, які відбуваються на очах і до яких вороги наші додають ще й виразні коментарі?

Через що, коли пан Струве каже: „Українство-се справжнє державне й народне лихо“, коли він гукає: „московська прогресівна думка повинна енергійно, без усяких двійчастостей та потурань, ступити до ідейної боротьби з українством“, то пан Єфремов, критикуючи позицію Снопа, йому відповідає: „Знайдується... де які пункти, на яких ми можемо з паном Струве однією мовою розмовляти“. Ось як говорить українець та ще й не аби який! Поводатир народу!! Сам Струве, вчувши такі слова, либонь, крутнув головою та й мовив: «мабуть, сих хохлів хіба добнею навчим! Ти йому в пику плюй, а він тебе до кумпанії запрошує». Де? в якій нації чільніші люди так відноситимуться до смертельного ворога свого народу, як от пан Єфремов до пана Струве? Що се таке? Брак особистої гідності, нерозуміння зневаги чи принципіальне непротивлення злову? Ні! Ні! се є брак національної гідності! Сією хворобою нездужає цілий нарід наш і пан Єфремов тільки жертва сієї тяжкої хвороби. Уявіть собі на хвилину, що пан Струве щось подібне сказав би про жидів, про потребу «ідейної боротьби з жидівством, яке, мовляв, є справжнє державне й народне лихо». Чи думає хто, що пан Єфремов не знайшов би слів повних обурення та гніву, сильних, виразних слів? Бо се трафарет і легко знайти слова! Але коли йде мова про наш власний нарід, то замість обурення виявляємо ми рабське лизання кулака, що нас б'є в лице! Сее наша національна хвороба, рак, що розідає наш організм; гангрена, що мертвить найдіяльніших наших людей!

Виталій Самійленко.

Над Оріллю.

Над Оріллю... Степ, могили,
Села вбогі у садках,
І стоять хатки похилі
У віночках, у квітках.

У хатках малі віконця,
Промінь світла рветься в них...
Сяє скрізь весняне сонце,
Лиш не в хатках сел отих...

Там недоля, люде-тіні,
Тьма, нужда і лихо скрізь...

Оріллю у допині
В хвилях плине згряя сліз,

Сліз народу, що в неволі
Вік живе і вік стражда...
Над Оріллю—степ, і воля,
І нужда, нужда, нужда...

Ми знаємо, що нарід—се організм, утворений ми- нулим і, як кожний організм, він може бути змінений не інакше, як тільки через довгезні спадщиняні надбання.

Не тільки окремі члени нації, але й цілі покоління керуються в своєму житті й відносинах зовсім несві- домо традиціями, а традиції сучасного українського громадянства в Росії щільно зв'язані з специфічною московською культурою в усіх її проявах.

Через те власне в цім є небезпека, що погляди й ідеї старшого покоління заразять українську молодь.

Отже найважливішим завданням нашого часу й покоління перестерегти молодь нашу від зарази, а вже заражену—вигоїти. Нехай сей брак національної гідності в нашій народі умре вкупі з старшими поколіннями!

На нашій обов'язку лежить вщепити молоді нашій нові ідеї, інший національний світогляд. Ми повинні зрозуміти, що ідеї так само, як і рослини, розвиваються й виникають не раптово й не випадково і що корні кожної з них можна знайти в дуже від- далені часи. Ідеї—се доньки минулого й матері—будучого.

Отже можна ідеї культивувати. Се дуже добре знають і розуміють сучасні держави, через те й бе- руть у свої руки виховання молоді по школах й цупко тримають школу. Школа в нас чужа. Наше завдання вщепити поза школою нашій молоді сильні, здорові, бадьорі ідеї нашого національного життя. Наше завдання вщепити ідеї здорового національного егоїзму в нашу націю, бо з усіх славянських наро- дів—наш є найдужче м'який та альтруїстичний, як нація. Ми занадто, злочинно добрі і сією добротою користуються всі, надуживаючи своє користування, через сю добрість наші приятелі, друзі та рівні зро- билися нашими панамі й ворогами нашого розвитку. Ідеї здорового національного егоїзму оживлять не- плідно—добру душу нашого народу.

Наше завдання, завдання нашого часу підготу- вати розцвіт сильних ідей, які повинні, як огонь,

Альфонс Додє.

Тартарен з Тараскону.

VII.

Історія одного омнібуса, мавританки та жасминових чоток.

Ся перша пригода, зпевністю, зменшила б завзятости в звичайної людини, лише нашого велиття вона аж ні трішечки не збентежила.

— Леві на півдню, міркував він;— Ну, що-ж! значить і я мушу рушати на південь...

Проквітнувши останній шматок, Тартарен підвівся, по- дякував господаря, попрощався з старою без найменшої ті- ні гніву, навіть висловив в останнє співчуття бідоласній «Чорнушці» та й почимчикував знов до Альжиру, з твер- дим наміром негайно лаштувати свої скрині, й на другий же день відбувати на південь.

Як на лихо, великий плях Мустафи значно збільшився від вчора: незвичайно палило сонце, була страшенна курява.

Складаний намет чимало важив! Тартарен не мав витривалости йти пішки до самого міста, й першому омнібусові, який проїздив, він зробив знак зупинитись.

Ой! Нещасний Тартарене з Тараскону!

як вихорь охопити душу цілого народу. Ми повинні дати нації живий, ясний виразний ідеал. Судьби народів рішаються їх характером, а не правительством. Отже виробім в нашій народі міцний залізний характер.

Се можливо тільки через молодь. Хай подумують над сим ті, хто сам годується й хоче нашу суспільність годувати застарілими ідеями чужої ворожої нам культури. Хай зрозуміють, яку шкоду роблять вони власному народови. Вони присипляють напіврозбуджену національну енергію саме тоді, коли вороги облягають з усіх боків.

П. Кушнір.

Національно-культурне будівництво й наші відносини до ліберальних москалів.

У числі 38 «Сюпа» була видрукована стаття д. С. Порубайміха «Чергове завдання майбутнього національно-культурного будівництва», у якій, між иншим, д. Порубайміх зачепив великої ваги соціальне питання про відносини Української інтелігенції, яка має вплив і силу, до незаможного нашого елементу, котрий по своїй наївності часто звертається за помічю (чи-то рекомендації, чи-то посади).

І тисячу разів правий автор статті, коли каже: «...Щоб би ви думали, що вони приймуть близько до серця критичне становище земляка? Ні, вони вам почнуть читати наставлення...» «Наставлення» ті бувають усякого сорту, і такі, про які згадує д. Порубайміх (свідком таких і міні довелося один раз бути) і багато и інших. Одним словом шановні землячки намагаються, як небудь вас позбутися і усі балачки їхні зводяться до того, що «Не трать куме сили, йди на дво.» — Ситий голодного ніяким робом не може зрозуміти. Та й як йому його зрозуміти, коли у нього отієї нещирости, про яку згадує д. Порубайміх, хоч одкидай!...

Отже погляньмо-ж на соціальні верхи других націй (хоч би таких близьких до нас, як поляки і жида), там добре розуміють своє завдання і один одного тягне по змозі на верх

На разі не можна навіть уявити собі, оскільки крапц було-б для його імени, для слави, не входити у сю фатальну фуру, та продовжувати мандрівку пішки, ризикуючи навіть дістати апоплексію від неможливої атмосфери і тягару складаного намету та своїх рушниць з чеканими цівками...

Як тільки Тартарен увійшов, омнібус рушив далі.

У самій глибині сидів альжирський священник з носом уткнути в требник, біля нього молодий мавританський купець, який смалив незвичайно великі цигарки.

Крім того — був один матрос та чотирі або п'ять мавританок, замотаних так у білі тканини, що видно було лише їх очі.

Ці добродійки повертались з цвинтарю Аб-дель-Кадер; лише, як видно, ся сумна візита не справила особливого враження на побожних жінок. Було чути, як вони під своїми серпанками стрекотали та дуже сьміялись, голосно гризучи ласощі.

Тартарен помітив, що вони пильно до нього придивляються. Особливо одна, та-що сиділа напроти нього, вона уставила на нього свої очі і майже всю дорогу не одводила їх.

Не зважаючи на те, що добродійка була дуже щільно закутана, блискучість її очей, збільшених, ще вогником, тонка та гарна рука, покрита обручками, які виблискували зза серпанка, мелодичний звук її голоса, гарні рухи майже дитячої маленької головки, все давало зрозуміти, що се є мо-

матеріального забезпечення і у вир міського життя. Особливо це можна сказати про поляків.

Бо усі ті нації добре знають, який великий чинник — економічне становище, і, як каже д. Порубайміх. «... об нім публично не говорять, а мовчки в життю реально це діло провадять». Свідками таких діл нам, мабуть, не раз доводилося і доводиться бути. Пригадую я одного директора великого заводу на півдні, сам хоч і жид, але звичайно через свою велику буржуазність не належав до так званого жидівського кагалу. І от не дивлячись на свою віддаленість від жидівської маси, він усе ж таки (може навіть не свідомо) «це все розумів», як каже д. Порубайміх. Добре розумів, бо усі і низчі і висчі посади були заміщені жидами.

Порівняйте-же тепер цього директора з нашими соціально дужими панамі (свідомими): яка величезна різниця!

У євангелії сказано: «не одним хлібом буде жива людина», алеж можна з певністю сказати, що вже без хліба людині ніякі ідеї не підуть до голови. І це нехай добре затамлять представники старого Українства, що свого меншого брата, свідомого українця, жахаються, як чорт ладану.

Коли у 1905 — 1906 р.р. відбувались величезні страйки, у ту пору міні довелося жити і мати стосунки з робітничими масами. Я мав добру нагоду спостерегти психіку тої маси. І кажу, що поки у робітників і їх родин були сякі-такі кошти, що давали їм спроможність існувати, вони цупко трималися своїх вимог і тих ідей, за які боролися.

Коли ж голод і злидні почали їм дошкуляти, а дома гальчата пицати, тоді психіка їх зразу відмінилася і почали вони насамперед вимагати роботи і хліба. Цей приклад я навів на доказ того, що перш усього треба людину нагодувати, а потім уже вимагати, щоб трималася своєї ідеї і боролася за неї.

А то нема нічого легше, як давати «наставлення» і вимагати громадської праці. Відгукнутися — ж на злидні свідомого земляка і допомогти йому, — на те старі українці не дуже квапляться і не охоче роблять це. Скорійше вони звернуть увагу на чужинця і ворога, котрий хоч і глузує з їхнього українофільства, та мабуть більше до смаку їм приходить, чим свій брат.

Націоналізувати нам життя наше треба зі споду і до верху. Рішуче треба переступити Рубикон до своєї рідної на-

лоде, вродливе, гідне дивовання, створіння... Відний Тартарен просто не знав куди йому заховатись.

Німа ласка сих прегарних південних очей хвилювала його, він замірав; йому було то холодно, то душно...

Щоб доконче завоювати лицаря, маленька туфелька дами почала свою працю: коло його великих мисливських чобіт, ся маленька забавка бігала й раділа, як червона мишка...

Що ж його робити? Відповідати на сі аванси! Так, але наслідки...

Романтична интрига на півдню — се небезпечна річ...

І його екзотична романтичність починала малювати тарасконцеві наслідки... Ось він в руках євнухів, обезголовлений, а може ще й зашитий у шкурятиний мішок, він падає в море, а голова його окремо від нього. Се трохи його зоспокоює...

Але туфелька продовжує свої заходи, а великі, чорні очі, як два чорних оксамитних квіта, так і кажуть:

— Іди за нами!

Омнібус зупинився, се було на театральному майдані, при вході в вулицю Баб-Азук.

Одна за одною, в широких шальварах, тягнучи за собою свої серпанки, з дикою грацією зходили мавританки.

Сусідка Тартарена підвелась останньою та, підводячись, так близько нагнула своє обличчя до лицаря, що він почув її подих, справжній букет пахощів молодости, жасмину, мускусу та ласощів.

ціональної культури і раз на все покінчити з «утопічним общерусізмом», котрий нечисленні втрати приніс і приносе нашій культурі, своєю отрутою гублячи її молоді паростки.

Тоді ми здобудемо собі й шану й повагу, коли станемо сами собою. Редакція «Снопа» узяла на себе почесну, хоч і дуже важку, роль хірурга-оператора наших національних болячок. Ох, та й попрацювати доведеться їй на цьому полі чимало! Питання про культурне будівництво я розумію досить широко і ставлю його руба. Коли ти українець, то і стережи на кожному кроці Українські інтереси. У нас-же здебільшого буває так, що Українці (особливо з старої генерації) приймають на службу чи то до себе, чи в інституції котрими керують—чужинців, які у більшості відносяться вороже до України і звичайно кругом себе все асимілюють. А це виходить, що патріот-українець, який дає притулок у себе чужинцеві асиміляторів,—власними руками руйнує ту справу, за котру наче-б-то вболіває він і бореться. Не думаю, щоб такої суперечності допускалася людина щира, людина котрій відродження нації, не іграшка за для задоволення власної пихи, а завдання усього життя.

Щоб яскравіше освітити наших псевдо-патріотів вкажу на такий факт. На Полтавщині є «українофільствующий» панок з достатками, любить він, розуміється, козаччину і батька Тараса шанує; тільки того й гріха за ним, що не перетравлює «Галичанської» літератури. Так от у цього панка між іншими підприємствами є власна друкарня, у котрій (не знаю за робітників), а кермарич не може відрізнити Котляревського від Квітки-Основ'яненка і надрукував оголошення про вечір першого, помістивши портрета останнього. Звичайно вийшов конфуз, і чимало глузувань довелось українцям вислухати. Та керовниче-му на це «въ высшей степени наплевать». Він каже, що обидва вони, і Котляревський і Квітка схожі один на одного, і таким чином від його (безглуздої) помилки шкоди нема ніякої. І справді, «що йому Гекуба і що він їй?» Багато можна-б було привести сумних прикладів нещирості і непослідовності старих українців, але за для того, хто слідкує за соціальними відносинами нашої інтелігенції—досить, бо у щоденному життю можна часто натрапляти на такі-ж самі факти.

Брататися, єднатися і допомагати один одному треба не тільки на словах, а й на ділі; тоді тільки ми почнемо себе господарями «...на нашій не своїй землі».

Тарасконець не втерпів.

П'яний від кохання й на все готовий, Тартарен вийшов за мавританкою...

Дзенькаючи своїми обручками, вона повернулася, приклала один палець до серпанка, на тому місці де були губи, наче хотіла сказати «дить», а другою рукою швиденько кинула йому малесенькі запашні чотки з букетиком жасмину.

Тартарен з Тараскону нахилився, щоб се підняти, але наш лицарь був важкий та обтяжений зброєю й через те, зробив се не швидко...

Коли він підвівся, притискуючи чотки з жасмином до серця—мавританка зникла.

VIII.

Спіть, Атляські леви.

Спіть, атляські леви! спіть спокійно в ваших логовищах, під захистом диких кактусів та алое....

Деякий час Тартарен з Тараскону не винищуватиме вас.

Від цієї хвилини всі його знаряддя до боротьби, зброя, аптека, харчові консерви—одпочивають спокійнісенько в кутку № 36 Європейського готелю.

Спіть же без жаху, велитенські руді леви! Тарасконець розшукує сю мавританку.

Від часу пригоди з омнібусом, нещасний не перестає відчувати на своїй позі біганину маленької червоної мишки.

Питання про відносини наші до поступових кругів московського громадянства, треба-б теж з'ясувати, як слід освітити його з у всіх боків. Не треба заплішувати на його очей і казати, що «це тимчасове непорозуміння», як довелось міні почути від одного українця, досить поважаної особи. Ой ні! Я ніколи не згожусь з шанов. публицистом С. Єфремовим, котрий каже: ¹⁾ «Може бути, що теперешні спільники наші колись зробляться ворогами,—тоді й станемо на ворожу проти їх тропу, але заздалегідь нема чого одпихати простягнуту до нас руку». Деж та простягнута рука? Але коли вона й буває простягнута, то здебільшого аби замазати нам очі, що й доказали поступовці з України у 3 Державній Думі. А радість Харківських московських поступових кругів, з приводу провалу українських кандидатів, хіба не блискучий доказ «щирости» тих, хто нам простягає руки? Ні, досить запобігання ласки і побоювання того, «что скажет Марія Алексѣвна» з Москви. Пора сміливо і відверто заявити про свої національні права і стати господарями, а не наймитами на Україні.

До тієї-ж пори, поки ми не поставимо цього собі за найблизше завдання часу, ми будемо пасти задніх і годуватись крихтами зі столу ліберальних «общеросів», що здебільшого складаються з земляків—ренегатів. А що найлютіші вороги українського відродження—це тіж самі свої землячки-зрадники, якого-б вони не були напрямку,—про це нема чого й казати, річ відома.

Звичайно не все полова, є й зерно, але до тих нечислених дійсно поступових москалів, яких кожному з нас доводилось зустрічати—можна тільки сказати закликком нашого генія Шевченка: «Подай же руку козакові і серце чистее подай!» Ми радо й з любов'ю приймемо і те і друге.

З націоналізуванням життя не треба баритись, бо люде, котрих недоля жене із сел у великі міста, підлягають там страшенній «русифікації». Операцію цю старанно провадять у життя над темними Українськими масами і вороги й приятелі наші. Що один поперед одного намагаються знищити мужицьку (як «приятелі» кажуть) український мову, а) у-купі з нею й культуру мужиків. А за для знищення мови і культури нашої ідуть рука об руку, і праві, і ліві. Ось приклад: лівого напрямку родина, що мешкає у великій місті на Україні, де міні довелось бути, і почути з болем у серці, як та сім'я

¹⁾ «Рада» № 227, 5 р.

Навіть в освіжаючому вітрі з моря, йому ввижається любий його серцю запах ласощів та анісу.

Йому бракує його покорительки!

Лише се не аби яке завдання!

Розшукати в місті, в якому біля ста тисяч людности, одну людину, про яку знають тільки—який вона має подих, які туфельки та ще колір очей.

Се тільки закоханий Тарасконець міг взятись за таке завдання.

Але-що було найгіршим, так се те, що під своїми білими серпанками всі мавританки нагадують одна одну; крім того—дами сі досить рідко виходять з домі, коли хто бажає їх бачити, то мусить «піти у верхнє місто арабське, в місто турків».

Справжнє сильце уявляє з себе се верхнє місто.

Малесенькі чорні вулички, дуже вузькі, ледве протискуються межи двома рядами дивовижних домі, покрівлі яких межи собою сполучаються й утворюють таким чином тунель.

Низесенькі двері, невеличкі віконця, сумні, німі та щільно позачинані.

Крім того й направо й наліво якісь небезпечні дощалики, де цілі натовпи суворох «турків» з тюрбапами на головах—з білими очима та блискучими зубами, курять свої довгі люльки та розмовляють низькими та лінивими голосами...

муштрує свою дітвору, вигонячи із неї і натяк на україн. мову. Намагаючись із усіх сил зтерти ознаки мужицтва, відучивши дітвору від тої мови неофіційної, що балакають нею і творять культуру (правда, тож мужичу) мільйони селянства українського. Невже ота дітвора виховується за для життя у центральній Росії? Думаю, що не помилюся, коли скажу—ні! То будучі русификатори на Україні. І таких родин можна надбати дуже багато. Тяжко, дорогий читачу, чути й бачити, коли люди, що гарні слова виголошують, твою найкращу перлину брудним чоботом топчуть і огижують твої «святая-святих», навіть не помічаючи того.

І тут-то й доводиться розпочати рішучу й невпинну боротьбу проти винародовлення міст. А за для того кожному інтелігентному українцеві, треба перш усього своє власне життя українізувати до дрібниць, бо інакше вийде зачароване коло, з якого не легко буде вибратися. Натрапляючи на усе, що приносить шкоду українству, треба виявляти його і усувати. Головне-ж—раз на завжди покінчити з тактикою угодовства перед своїми-ж ліберальними земляками-ренегатами і чужинцями. Ми нікого не хочемо напастувати, ми бажаємо жити у згоді і добрі з усіма національностями, що мешкають на Україні, але при умові, коли вони не виступають проти нас вороже. Бо ми боремося за свої законні права і ніхто, і ніщо не примусить нас мовчати, бо вже «й каміння вопіє» про ту несправедливість і кривду, яку заподіяли нам. Досить лежні! пора прокинутись, час взятись до пильної народньої роботи на всіх полях нашого життя. «Хай братерством, щирими ділами підніметься в-гору наша справа».

Грицько Слобожанець.

Шкодливе легковаження.

I.

Не раз уже писалося раніш у «Раді» про недбайливе відношення нашої інтелігенції до популяризації Українства. Були статі, як що не помиляюсь, за підписом д. Старого—в

Сказати, що сі всі обставини не справляли на Тартарена вражіння—значило б збрехати. Навпаки він був дуже і дуже обачним; входячи у сі темні вулички, всю ширину яких зазімав його товстий живіт, він тільки вдивлявся вперед, а в руці стискував револьвер.

Словом—зовсім так само, як у Тарасконі, коли йшов до клубу.

На кожному кроці він сподівався наскочити на цілу купу євнухів та інших ворогів, і лише палке кохання надавало йому сили до продовжування мандрівки.

Вже цілих вісім днів відважний Тартарен блукав по верхній частині міста.

Часом його можна було бачити пильнующим під мавританськими лазнями, з яких жінки виходять цілими товариствами.

Коли вже зовсім наступала ніч і він повертався пригноблений, не знайшовши її ні під лазнею, ні на мінареті, він чув з мавританських домів монотонні пісні та приглушені звуки гітари; тихий сьміх жінок, знов змушував сильніше забитись його серце.

— Може вона, як раз, там! Казав він сам до себе.

Коли вулиця була пустинною він наближався до одного з тих домів, брав важкий молоточок, що біля дверей, і стукав тихенько об дошку...

Тоді в середині все затихало.

Не було нічого більш чути—лише тільки невиразне шепотінне, як в сонному голубятникові.

яких він закликав українську інтелігенцію скрізь і всюди розмовляти рідною мовою, навіть одягання в національне убрання обстоював—надаючи їй убранню значіння.

Але й тепер, як і раніш, доводиться писати про це ж питання, бо саме життя примушує ще й ще нагадувати певній частині свідомих українців—покинути свій запічок, і, не соромлячись, вилазити на світ.

— Час вже зрозуміти ту помилку, яку ви робите панове, не розмовляючи *на людях* рідною мовою.

Не можливо й на далі zostаватись такими заляканими, пора зрозуміти, що й сміх і глузування, чого найбільш боїтесь ви, будуть на українство сипатися, доки ви будете легковажити рідною мовою, доки ви свою мову не будете цінити, як рівну між іншими мовами, які тепер панують над нашою, не рідко завдяки нашій соромливості й недоцінюванню свого рідного, а найголовніше—недоцінюванню рідної мови!

Зрозумійте нарешті, що шанування рідної мови—це перший прояв свідомості й сили національної.

Не рідко свідомі люди, бажаючи себе виправдати в тім, що вони не розмовляють між чужими на рідній мові, кажуть: «Бо подумають що «рисуется» й тільки глузуватимуть з тебе».

Але-ж на ділі з такими поглядами й міркуваннями не можна згодитись. Ні в які часи й ні при яких обставинах—тільки хіба там, де закони (сучасні) вимагають державної мови—ні хто й ні що не може вас примусити ховатись з своїм скарбом: бо для кожного шануючого себе національно народа, його мова є скарб. А наша така багата, гнучка й мелодійна мова хіба не скарб?

Та це-ж кращими вченими, не тільки нашими, але й чужими, признано; а пісня наша хіба не шанується різними націями. Проїдьтеся по Москві й в кожному місті почуєте нашу пісню!...

І тільки пісню шанують, а не мову нашу—можуть мені закинути. Це правда, з мови не рідко глузують!.. Але хто-ж винен, коли ви—інтелігенція, так мовити—лице певної нації, ховається з своєю мовою по кабінетах, а на вулиці й інших людних місцях вас не пізнаєш—чиє ви лице!..

А це й призводить до того, що з вас глузують, бо не бачать численної й сильної інтелігенції української, яка-б примусила інакше відноситись до українства.

— Приймайся добре! думав велитень..., ось тепер має щось зкоїтись!

Що з ним коїлось в сих випадках найчастіше, то се вилитий на голову горщик холодної води, або лущайки з помаранч та фиг...

Ніколи нічого визначнішого... Спіть-же, Атласські леви!

IX.

Чорногорський князь Григорій.

Проминуло вже не менш двох тижнів з того часу, як нещасливий Тартарен розшукував свою Альжирську даму; мабуть він ще й далі розшукував би її, колиб не допомгла щаслива нагода—помішниця закоханих.

Ся нагода з'явилась в постаті чорногорського джентельмена.

В зімку, що—суботи вночі, в Альжирі, у великому театрі влаштовують велику маскараду, яка називається не інакше, як маскарадою опери.

Се є надзвичайно невдалий провінціальний баль-маскарада.

Звичайно, в залі буває дуже мало народу; кільки людей, що завжди шукають пригод, дівчат та воєнних, полинали джигуни, та декілька малих турецьких прачок, від яких завжди тхне часником та шафраном... Справжня публіка зовсім не тут,—вона—в фое, яке під той час перероблено на залю гри...

Не диво, що наш отой сірий люд, лишившись сам, без власної інтелігенції — проводиря, тільки стихійно ще держиться свого рідного! А де тільки захопить його «псевдо-культура» чи школа з «панською» мовою, чи салдатчина, чи які близькі стосунки з панамі, то він часто — густо не роздумуючи, й собі тягнеться за тими панамі, бо не бачить таких панів, які-б розмовляли його мовою й вірили у те, що його мова погана, мужича. А хто-ж не хоче бути «паном» чи «образованим»? «Мужик-хам й мова його хамська». — Це наш люд чує, куди тільки не поткнеться, й всіми силами пнеться перевернути рідну мужичу мову на «панську».

Але — що то за мова «панська» у наших людей? Це-ж глум з двох мов!

Не вчившись ніде московської мови як мови, ще з школи привчаються московську мову лічити за «панську», а рідну за мужичу-просту. (Бо у школах сільських забороняється навіть розтлумачувати учням, яка то мова, на якій їх вчать, а про рідну мову учитель повинен сказати, щоб її не вживали, на те йому накази є з «гори», й мимоволі діти привчаються до думки, що їх мова погана). Але, потураючи панам, не в силі заволодіти московською мовою й намагаючись позбутись рідної, виходить покручю!

Й завдяки тій покручі, як чужі, так і свої — ренегати глузують, і вже таки не без підстав до того, ще гірше не тільки з селянина, але й з інтелігента Українця, не визнаючи його мови.

Не те-б було, коли-б кожен свідомий українець запам'ятав раз на завжди, що рідна мова на *першому* місці, а всяка инша чи силою накинута, чи в певних стосунках потрібна — на другому!

Коли-б так робили всі свідомі українці, то ніякі утиски й заборони не призвели-б до такого занепаду й самонеповаги нашого люду.

І тепер, коли ми маємо спромогу вільніш дихнути, навіть друкованим словом можемо заявляти про свої права, з нас не сміялися-б і не глузували-б з нашої мови, не було-б стільки й покручі тієї, всяких «тоже — малороссовъ»...

На лихому ґрунті опинилися ми. То борімося-ж на кожному кроці, щоб нас признали! Щоб не залишити такого-ж лихого ґрунту нашим нащадкам, приймаймо на себе весь той

Тут метушиться надзвичайно різноманітний натовп розхвилюваних людей, які безладно купчаться навколо зелених килимів.

Тут сидять турки, що позичають великі суми грошей грекам, мавританські купці з верхнього міста, негри, мальтійці з окружних колоній, які промандрували кілька десятків верстов, щоб поставити на карту купу грошей, за яку можна булоб придбати плуга або може й пару волів...

Всі вони бліді, тремтячі, з блискучими зубами, з тим специфічним поглядом, що мають картяні грачі.

Далі розташувались трибуни альжирських жидів, які грають цілими сім'ями.

Чоловіки одягнені в південні убрання, гидко та яскраво розшиті цяцьками, в блакитних панчохах та оксамитових свитках. Жінки їх товстенні та бліді, всі уперто завішані золотими коржами...

Скупчена біля столу, ціла така кумпанія, верещить, свариться, завзято рахує на пальцях, але грає обережно й поволі.

Від часу до часу після довгих та палких дебатів, підводиться патріархальний старець, з величезною бородою, й ризикує поставити одну невеличку монету «дуру»...

Під час самої гри, десятки жадібних, чорних, як вугілля, жидівських очей, уперто гипнотизують монети, розкидані на килимі, що тремтячи, мов на ніжках, пересуваються до ненаситних кишень...

глум, бо він дочасний і утворений не тільки нашими ворогами, але найбільше власним легковаженням рідної мови. Доки ми не вб'ємося в силу, з нас будуть глузувати, й ніколи нас не признають за рівних, бо *тільки сила рівняє!*..

Доволі-ж панове виглядати кращих часів, доволі відсувати на далі те, що ми *повинні* робити завжди при найлихіших обставинах; не покладайтесь на чужу ласку — на сусіда, коли він забажає й нас за рівних мати: це химера. Ніхто й ніколи за нас не дбатиме, тільки боротьбою здобудеш признання тебе за рівного між иншими!

То найперше-ж не губить свого *обличчя*, не замасковується на людей, будьте українцями не тільки в думках, але й на ділі, бо без діл, без прикладів не поведете за собою народу, й всі ті гарні ваші бажання — вивести свій народ до кращого життя, підняти його *культурно, морально й економічно* до рівня з иншими націями (бо від багатьох відстали, та ще й дуже, не кажу вже про нації державні), не зможете виконати!..

Доки українець з українцем, де б вони не зустрілись, не будуть розмовляти рідною мовою — доти їх не признають за інтелігенцію українського народу й глузуватимуть з поодиноких виступів, а коли мовчатимете зовсім, то залічуть вас до тих же «Малороссовъ», «Обще-Россовъ» і просто «Русскіх»...

А чи можна ж спиратись на таку кволу інтелігенцію, освідомлюючи перевертнів рідних? Ні й ні! — Бо коли їм, на їх запитання — хто у вас з помітних, визначних людей — укажеш не на одного з таких визначних (заможних або на визначних посадах), то почуєш відповідь: «Щось не чули ми, щоб вони розмовляли по українському!» Не вірять твоїм доказам, запевненням, бо справді, велика більшість з отих помітних і визначних і є оті страхопуди соромливі!

Й завдяки цьому, інтелігенція, вірніше частина інтелігенції, котра лічить своїм обов'язком освідомлювати неспівомових, не має належного успіху. Не диво, що поступ українства поскується так по волі!...

II.

Для поширення й поглиблення національної свідомости у самі найтяжчі часи є три засоби: театр (історичні вистави), книжка (головне — історична, або на тему з старих часів) і

Незвичайний гамір, сварки, крики на всіх мовах, блиск ножів, які оголюються, коли не стає грошей, що мають таку надзвичайну гипнотичну силу!..

Була, як раз, найсильніша сатурналія, коли з'явився Тартарен, що шукав забуття для свого страждаючого серця.

Наш велитень самотньо ввійшов до натовпу, весь час мріючи про свою мавританку, коли несподівано до його вухів долетіло два схвилюваних голоси:

— Я вас запевнюю добродію, що тут бракує двадцяти франків!..

— Добродію!..

— Ну шож? Добродію...

— Прошу не забувати з ким ви балакаєте, добродію!..

— О, я це власне бачу — добродію.

— Я чорногорський князь, Григорій, добродію!..

При цьому імені, Тартарен сяючий та гордий протовпився наперед, щасливий, що знов відшукав свого князя, свого чудового, веселого та освіченого князя, з яким він познайомився на пароплаві!..

На жаль, сей почесний титул, який так імпонував Тарасконцеві, не справив жадного вражіння на офіцера, з яким власне мав справу чорногорець.

— Це мені подабається, відповів офіцер глузуючи, звертаючись до всіх. Григорій Чорногорський, хто його знає, панове?..

рідна мова на устах інтелігенції (головне — помітної, визначної). Особливо останні два засоби нероздільні — книжка й мова. Найголовніше цими двома засобами, не одну блукаючу душу можна повернути на стежку самопізнання... Що це так — дозволю собі навести, як приклад, власні спогади дитячих літ.

Блукання думки почалося ще у сільській школі, але яскравіше те блукання й шукання себе виявилось з того часу, як я попав до міста...

З дитячих літ попавши до великого міста й з першого ж дня зазнавши образи й глузування від міських, бо я скінчивши (з двома похвальними листами) трьох-класову міністерську школу, наїв — грамотний, звичайно, не знаючи московської мови, пнувсь й собі розмовляти по «панському» — бо й батько наказував одвикати по мужичому балакати. Але, переймаючи «панську» балачку, перекручував слова так, що ще гірші викликав глузування!...

Таке становище страшенно ображало моє дитяче самолюбство, й я, обороняючись від наскоків міських, і таких же, як і я, сільських, тільки москальчат, почав обороняти свою «мужичу» балачку й прийшов до висновку, що нема поганой балачки, з якої можна було б глузувати й треба відкинути, забути, замінити другою. Твердо засіло в дитячій голові, що кожне слово, раз воно появилось, існує, й того чуєш від людей у балачці, й воно щось собою означає для тих, хто його вживає, це слово не може бути поганим й ніби якимсь фальшивим і коли з таких слів ведеться ціла розмова між людьми, то вони їм необхідні. Той же, хто допускає, що його мова з поганих слів і напружується їх промінати на інші — «панські», з котрих у місті не глузують — я був певен, що той дуже помиляється!...

Всі гарні й правдиві слова й мови. Фальшивих і поганих, які б треба відкинути, нема й не можна цього зробити, раз вони існують! Адже ж з мужичих балачок глузують у місті, а з «панських» на селі... Такі мої думки, підірали ті приклади, що на селі буди, самому мені чудними здавалися слова й балачка з тих слів, якою розмовляють люди з міста — «пани» й я теж глузував з тих «панів» і їх балачки.

Так міркуючи, я певен був, що, і «панська» й мужича, обидві мови гарні, але кожна для тих, кому вони рідні. От тільки про книжну мову не знав, кому вона рідна — бо пани

(Харків'яне), як мені здавалось, теж не по книжному балакають, нам — селянам вона чужа, хоч на цій книжній мові нам у школі й викладають науки, але ж як з тих наук нічого в голові не зостається по скінченні школи, то й не знаєш-яка то мова, чия вона (бо де ви бачили, щоб у сільських школах вчили Московської мови, як мови).

Але не забаром одмінилися де в чому мої міркування, виною став «Кобзарь» Тараса Шевченка...

Одного дня, набачивши на вікні у книгарні Суворіна книжку з малюнком лірника, яких я бачив на селі, зараз же купив її за тридцять п'ять копійок, не торгуючись; в той же вечір, до пізнього часу просидівши, більшу половину прочитав. Не знаю, що зо мною й сталося! Не можу вимовити тієї радости, яка мене охопила!... Одно тільки не подобалося мені, нащо воно ото було цілими рядками понакрапано крапок, бо як видно там щось було проминутим, а для чого — не знав... По прочитанні «Кобзаря» багато питань засіло в голові, і став я дошукуватися ще таких книжок, де б можна було довідатися про старі часи. Натрапив на твори Данилевського (на московській мові) й всього прочитав. (До речі — тільки з «Кобзаря», а далі з Данилевського почав зачитуватися до пізнього часу, а до цього а ніяк!). По трошку розвіднялось. Уяснив уже собі, чия то мова у тих книжках (Московських).

Але далі, прочитавши не раз «Кобзаря» й побувавши у театрі «Русско-Малорусской труппи» й побачивши «Саву Чалого» та «Мазепу» (ще ясній стало), я довідався, що були гетьмани, полковники, козаки — запорожці й пани, котрі розмовляли нашою селянською мовою. Це все мене преконало, що ми раніш колись інакше жили, мали й панів своїх... Але щось сталося, що вони перевелися.

Як і що сталося? — це мене цікавило, але докладніш не мав де довідатися. Пощастило мені ще, беручи з бібліотеки книжки, натрапити на книжку, у якій між московськими оповіданнями було одно на Українській мові з побуту Української інтелігенції. (Неначе Кониського). Це оповідання ще більш заохотило дошукуватися, куди поділись наші пани — оте все, що було раніш, і чого це сучасні наші пани «Малороссы» не тільки не розмовляють сами по «Малоросійски», а навіть глузують з цієї мови?

Через яких-сь чверть години, сі добродії вже сиділи в реставрації під плятанами, в затишному будинку, що терасами виходив на море...

Тут після гострого московського гармидеру та чудового грецького вина приятелі поновили, як слід, знайомість.

Ви не можете, навіть, уявити собі нічого, більш привабливого, як сей Чорногорський князь.

Стрункий, делікатний, з волоссям дрібно завінутим, ідеально виголений, він мав хитрий погляд, улюблені рухи; він мав чималий італійський наголос, при всякій нагоді цитував Таціта та Горація, навіть з коментаріями.

Він походив з старої князівської династії, лише був усунений своїми рідними братами з нагоди дуже ліберальних поглядів.

І ось вже десять років, як він мандрує по світі для власної приємності та фізіологічної освіти.

Незвичайні обставини!.. Князь три роки прогав в Тарасконі, й коли Тартарен здивувався, що ні разу не довелось їм зустрітись ні в клубі, а ні на променаді —

— Я надзвичайно мало виїздив, відповіла висока особа, ухилившись.

Тарасконець з чемности не запитав більш ні про що.

Прецінь, екзистенції всіх високих осіб мають стільки таємничості!..

Зрештою, дуже доброю людиною був сей Чорногорський князь.

Ніхто!... Зхвилюваний Тартарен зробив ще один крок вперед.

— Перепрашаю... Я знаю князя! вимовив він з дуже великим притиском, з самим найкращим Тарасконським наголосом.

Офіцер подивився на нього спочатку просто, а потім збоку: Гаразд! Чи не поповните Ви тих двадцяти франків, яких бракує.

При цих словах він повернувся плечима й зник у натовпі. Розгніваний Тартарен хотів кинутись за ним, але князь його зупинив.

Лишіть се... се моя справа. Й ухопивши Тартарена під руку, він гвалтовно потіг його геть.

Лишень вони опинилися на майдані, князь Григорій Чорногорський повернувся, протяг до нашого героя руку, і, з напруженням пригадуючи його ім'я, він почав тремтячим голосом:

— Пане Барбарен...

— Тартарен! поправив боязко тарасконець.

— Тартарен, Барбарен — однаково тепер приязнь до смерті! Благородний Чорногорець стиснув руку Тартаренові з дикою силою й експресією...

Ви домислюєтесь звичайно, яке вражіння справило се на Тарасконця.

— Князю!.. Князю!.. белькотів він сп'янілим від радощів голосом.

Але для мене була доля прихильна й на далі. Придивляючись і прислухаючись до панів «Малороссов», я не забуду тієї хвилини ніколи-коли у перше побачив *живого Українця*, інтелігента (яких і тепер шукають).

Як зараз бачу сивовусого уже пана, якого трапилось зустріти у великій крамниці, куди він зайшов за покупкою й забалакав по Українському. Так і хотілось підійти до нього й розпитати—хто він і звідки, але не насмівся. Цей випадок ще більше підбадьорив мене і впевнив, що наша мова може бути й панською.

На далі вже не дошкуляли мені ніякі глузування—я певен був, що й ми не гірші інших, і оборонявся, як тільки міг, на скільки моя свідомість дозволяла, та, на жаль, занадто мізерна вона була, щоб уяснити багато неясного.

Але, чим далі частіш натикаючись на людей з інтелігенції, які шанували рідну мову, не піддавався обмосковленню й не свідомо, але надіявся на будучину, коли у нас знов будуть пани-проволіри...

Побувавши у московських містах, ще більш відчував, що ми є щось окреме, суцільне, але надломлене.

Отак тиняючись, дотягнув до 1905 року, й ті три гасла, котрі довели мене до 1905 року з жаждою пізнати себе й свій край, ніколи не забуду! Бо власне ці три гасла: перше—книжка («Кобзарь»), друге—театр (історичні вистави) і третє—рідна мова на устах інтелігента (живий Українець)—не допустили мене в «тоже малороссів» пошитись.

Прохаю вибачення в читачів, що так з далеку почав, але гадаю, що ці мої переживання дадуть зрозуміти сучасним нашим інтелігентам Українцям, які легковажать рідною мовою—яке велике значіння має книжка, театр і *рідна мова на устах інтелігента Українця прилюдно*.

Додержуючи цих трьох гасел в найлихіші часи, можна врятувати певну частину людей від денационалізації, а в більш сприяючі часи, як найшвидше можна стати на ноги й власними силами підняти на рівень з другими націями, котрі нас обігнали культурно й економічно, дякуючи національній свідомості інтелігенції тих націй. Бо тільки національно свідомі й дужа інтелігенція, реально вживаючи свою свідомість—зможе повести за собою темні народні маси й повернути до рідного ґрунту тих, що відчухнулись.

Смакуючи червоне грецьке вино, він терпляче вислухав оповідання Тартарена про Мавританку, навіть ще більше—він запевнив його, що знає всіх мавританок і що відшукати її, тепер зовсім не буде важко.

Пили довго та завзято за здоров'я «Альжирських дам» та «Вільної Чорногорії»!...

А там за терасою воркотіло невтомне море...

Повітря було темне, а небо все усипане зірками...

Під плятанами сівав соловейко...

— То був Тартарен, який платив по рахункові.

Х,

Скани мені, як тебе звуть по батькові, а я тобі скажу, як зветься ся

квітка.

Тепер балакайте без кінця про князя...

На другий же день, після вечері під плятанами, князь

Григорій був вже в кімнаті Тарасконця.

— Швидче, швидче одягайтесь... Я відшукав вам вашу

мавританку... Вона називається Байя... Має двадцять років,

гарна, як Божий день, і вже вдова...

— Удова!... О яке-ж щастя! скрикнув від радощів Тар-

тарен, який чимало лякався південних чоловіків.

Так, але її дуже пильно стежить її брат.

— А, сто чортів!

Тепер-же, в часи відродження, не вживаючи рідної мови прилюдно—свідомі Українці грішать уже одним тим, що цим вони задержують швидкість досягнення Українських домаганнів!.

Беріть же, панове, приклад у інших націй, коли не бажаєте стати гальмом в Українському рухові й не примушуйте червоніти за вас.

А що доводиться за вас не рідко червоніти, це факт, як побачите з нижче наведеного.

Багато років пробуваючи при такому ділі, де за день перебуває сотні душ народу різних націй, переважно інтелігенції середнього й вищого шарів, й маючи стосунки з ними—кожен день бачиш, як відносяться різні нації до рідної мови. А як по цьому фактові найлекше можна вгадати—в якій мірі певна нація свідомо розвинена національно...

Порівнюючи Українців з іншими націями—висновок буде не на користь останніх. Як не боляче, але треба признатись, що ми з самого заду будемо...

Поляки, Німці, Татари, різні Кавказські народи—хоч останніх не так помітно у нас,—всі ці люди не з першого покоління живучи у нашій краї, по московськи або по Українськи (як більшість Німців—колоністів) розмовляють не погано,—але дуже й дуже рідко ви побачите, щоб вони *між собою* розмовляли не на рідній мові. Де-б не зустрілись, навіть в таких випадках, коли бувають у таких місцях, як почта, банки й т. п., або у крамницях, де теж—за невеликим винятком—панує Московська мова, завжди вони, ведуть балачку з людьми, до котрих прийшли по ділу (не знайомими), по Московськи, між собою-ж розмовляють по своєму—хоч і по тому-ж (спільному) питанню!.. Й ніхто з їх не лічить це негарним чи невіяливим. (Про соромливість і гадки не може бути). Що-ж торкається Українців—(про «Малороссов» і балачки не може бути)—то це буде навпаки!

Найперше—вони соромляться, друге—*бояться*,—борони Боже, щоб не подумали про їх, що вони, так, тільки «порисоваться» хотять, третє—некоректно бачите розмовляти *між собою* на рідній мові, бо може бути (?), що третя особа не розуміє Української мови!.. Але в той же час, ці панове,—хоч трошки знаючи французької мови—стараються перекинутись *між собою* по французьки, зачасту власне бажаючи

— Се суворий мавр, який продає люльки на Орлеанському базарі...

Потім настала тиша.

— Добре! тягнув далі князь, я знаю, що ви не з тих людей, що зпиняться перед такою дрібницею, а, зрештою, я гадаю, що ви прийдете до порозуміння з сим тюрбаном, коли купите йому кілька люльок... Ану-ж швидче одягайтесь, щасливий!...

Блідий, з серцем переповненим коханням, Тарасконець стрибнув з ліжка, похапцем застібаючи своє флянеллове вбрання.

— Кажіть швидче, що я повинен зробити?...

— Треба, зовсім звичайно, написати до дами листа, бажаючи зустрічі!

— Хіба-ж вона розуміє по французькому?.. спитав розчарованим голосом Тартарен, який мріяв лише про все пізніше без жадної мішанини.

Вона не розуміє жодного слова по французькому, від-

повів, запевнюючи князь...

Лише ви продиктуєте мені листа по французькому, а я вже його переложу...

— О, за що-ж, князю, така ласка до мене?!

Тарасконець почав ходити величезними кроками по кімнаті, вигадуючи. Ви самі розумієте, що до мавританки не можна так само писати, як до гризетки з Букеру.

тільки «порисоватися» перед третьою особою й ніколи не лічати це за некоректність...

От-же, так день у день бачучи своїх *свідомих*: бо знаєш, що вони працюють на рідній ниві (є й такі) або-ж такі, що читають рідну літературу ще й належать до якогось українського закладу—гірко робиться й соромно за цих *свідомих* під різними машкарами. Крикнути хочеться: та коли-ж ви насмілитесь, наберетесь відваги зідрати оту машкару й прилюдно виявите своє обличчя.

Усім чужинцям не соромно розмовляти рідною мовою. А нам, на рідній землі, у себе дома—соромно!..

Наскільки ми відстали, як порівняєш з поляками; й мимоволі позаздриш їм, як бачиш, коли заходе польська сім'я, й не тільки між собою—батько, мати й діти розмовляють по своєму, але пильно дивляться й на того, до кого звертаються—чи не виявить він розуміння їх мови, й коли так, то з якою радістю поведуть розмову далі...

А от вам: заходить в слід Українська родина з дітьми, біля яких мають навіть бонну Українку (й такі є) й чешуть з початку й до кінця по Московськи—навіть і в тім випадкові, коли звертаються (наперед знаючи) до *України*. Соромляться бачи, як не-тебе, моргаючи в бік таких українців...

Але переживаючи такі неприємні явища, трапляється, й нерідко вже, мати й приємні, втішні випадки: це буває тоді, коли являються інтелігентні Українці, а тим паче Українки, та ще, гляди, до того, з кола тих *помітних-визначних* і прилюдно вживають рідної мови. В таких випадках певна частина *колишніх глузів*, забачивши таких інтелігентів з повагою відноситься до їх і нерідко кажуть: «Іди подивись, які інтелігентні люде розмовляють по Українському й як гарно!» (Навіть назвище—Малороси, Малоросійське—ці колишні глузі, змінили на Українці, Українське).

Та, на жаль, таких—*активно-свідомих* не більшість між нашою інтелігенцією, а через це, не рідко доводиться «Америку» відкривати.—Знаєш, наприклад сказати—Запінчиченка й його дружину, навіть не один рік маєш з ними стосунки—звичайно офіційного характеру, й бачучи їх у купі—чуєш, як вони чешуть між собою по московському, буваєш певен, що це як що не «тоже-малороссы», то ще вірніше «Обще-

Яке-ж щастя, що наш лицарь знав цілу ту чудову літературу, в якій перемішалась риторика Індіанського апаша Густава Емара з південними подорожами Лямартина.

Після деякого обміркування, Тартарен написав самого південного листа, якого тільки можна собі уявити.

Він починався так:

«Як струсь в сипучих пісках пустелі» І кінчався пропозицією:

«Скажи мені, як тебе по батькові, а я тобі скажу, як зветься ся квітка».

До сих слів романтичний Тарасконець дуже хотів додати букет емблематичних квіток по південній моді, але князь Григорий міркував, що значно краще буде купити кілька люльок для мавра, які пом'ягшили-б жорстоке серце сього добродія, й напевно зробили-б чималу приємність добродію, яка дуже багачко курить.

— Ходім швидче купувати люльки! Закричав радісно Тартарен.

Ні!... Ні!... Лишіть мені зробити се самому. Я напевно зроблю се значно практичніше...

— Як-то?! ви хочете се зробити?... О, князю... князю!...

Й хоробрий тарасконець збентежено дістав калитку й віддав її до розпорядження чорногорця, бажаючи не боятись жадних втрат, аби тільки задовольнити добродію.

А все таки справа не дуже швидко посувалась наперед.

Россы», а випадково, гляди, визнаєш від знайомих, що вони, оці Запінчиченки, Українці! — Або яку пані Страхопуденкову бачучи з дітками, чуєш як вони з ненькою щебечуть, але теж не по *Шпачиному*, а по *Скворецьки*, й нізачо не подумаєш, що це член Н.—Українського закладу, та ще й не з рядових. Згодом і на власні вуха почувеш, як на якому зібранні Українців, ця-ж пані держить промову, й таки чистою Українською мовою, а ще пізніш визнаєш, що й діти теж розмовляють рідною мовою. Але... Але у *запінчках*, а не прилюдно!..

Й знов, мимоволі порівнюєш нашу інтелігенцію з польською, з тими поляками, котрі живуть у нас на Україні й не тільки сами себе всюди виявляють поляками, (що їм робить честь), але не рідко вони доходять до нахабства, маючи тенденцію ополячувати інших. Це не рідко буває у Києві. Заходять у крамницю, й як що там нема кого, щоб не тільки розумів польську мову, але щоб і розмовляв на їй, то вони з гонором вилетять з крамниці, й купити не захотять! Хоч на ділі сами, знають московську мову, на котрій би можна порозумітись.

А ми у себе дома на власній землі настільки забиті, принижені, що навіть між собою боїмося розмовляти рідною мовою й дозволяємо, щоб над нами зайди дозволяли собі різні шовіністичні вибрики, як це роблять поляки. Бо таки їх нахабне й нетактовне повоження у нас, у нашій *Столиці*, рівнозначне тому, коли-б ми—Українці, задумали й собі вимагати не тільки розуміння, а ще й розмови по Українському від мешканців Варшави або Москви.

Пора-б уже виявити активніш власну свідомість—звичайно не доходячи до таких шовіністичних заходів, як поляки...

Хоч ми у себе дома, по праву господарів, сміємо вимагати від інших, знання нашої мови. Й у цім нас ніхто не має права взивати шовіністами, бо ми у себе дома й нас мусять розуміти.

Я певен, що нас признають, розумітимуть нашу мову й розмовлятимуть на їй не тільки наші різні перевертні, але й чужинці.

Але це тільки тоді буде, коли вся наша інтелігенція перестане легковажити рідною мовою! — Бо власне цим шляхом треба й можна прискорити український рух!

Вже три листи було надіслано до Баї, Мавританка почувала надзвичайне задоволення одбіраючи їх, але брат...

Щоб його ублагати довелося купувати сотні, цілісеньки гросси люльок...

Все частіш бідолашний Тартарен завдавав собі розпачливе питання: «І якого чорта робить красуня Байя з цими усіма люльками?»...

Але він платив далі, нічого не передчуваючи. Нарешті, після того, як він вже закупив оберемок люльок та гору цигар, і написав том південної поезії, він діждався зустрічі.

Я гадаю зовсім зайвим вам розповідати, з яким хвилюванням приготувався Тартарен, з яким старанням та уважністю він причісував, парфемував та прикрашував свою жорстку бороду мисливця, все-ж таки не забуваючи: не треба забувати в критичних випадках, покласти собі до кишені кас-тета, та ще два або й три револьвера. Князь від початку до кінця весь час був добрим генієм.

Дама мешкала в верхній частині міста. Біля дверей її помешкання стояв молодий мавр років чотирнадцяти, або й п'ятнадцяти. То був Алі—брат красуні.

Уздівши гостей, він двічі стукнув у двері, а сам ввічливо віддалився.

Двері відчинились, з'явилась негрятка, яка, не кажучи ні слова, провела гостей через довгі сніи у невеличку кімнату, де чекала, розлігшись на широкому ліжку, сама добродію...

Хто-ж цього не виконує, той задержує його, а сам падає знов таки під глузування, тільки з другого боку. Й ось по яким причинам.

Як не поволі, але вперед іде Український рух! — Отже, дякуючи тій частині нашої інтелігенції, котра знає ціну й вагу рідної мови й вживає її прилюдно, а тако-ж дякуючи тим активним виступам Українців на виборах до Державної Думи, дякуючи Українській пресі й иншим проявам Українського руху, певна частина тих перевертнів — землячків і чужих, котрі раніш глузували взагалі з усього Українського й не призывали його, тепер починають признавати Українців, і глазують вже з тих Українців, які розмовляють на рідній мові тільки по кабінетах, а на люде не наслідуються вийти без машкари. Не рідко вже почуєш: он прийшли ваші Українці — що по Українському не балакають! «Ліповие» — не вміють мабуть! Зауважте, каже москаль. — «Мариновані» — добавляє «землячок». А чим далі, по силі зросту Українства — більше буде признавших нас і частіш почують панове, кабінетні-запичкові Українці, своє новітнє глузливе прізвище: «Ліповие», «Мариновані»!..

От же, панове, коли ви не хочете зостатися позаду під глузуванням і щиро бажаєте поступу Українства — покиньте оту соромливість ганебну й замкненість, і вилазьте на світ!..

С. Порубайміх.

Чи на черзі?

В дуже розумній і наскрізь цікавій статті «Молоде життя» студ. В. Дмитрушника (число «Ради» 257) маються знаменні для Українства уступи, наприклад: «Обмосковлення на Україні приймає грізні, широченні розміри. Український народ вступає в новий екомичний фазіс життя. Все нівелюючий капіталізм пробиває шляхи у найтихіші закутки нашого краю і готує ґрунт для обмосковлення. Економичний підйом примушує і державу і земства і органи громадської самодіяльності посиляти в наше село цілі полки всяких інструкторів, лекторів, агрономів, кооператорів і т. д. і всі вони свідомо, чи не свідомо-несуть в народ наш обмосковлення, скріз говорять про наш народ, скріз

На перший погляд вона видалась Тарасконцеві значно меншою та огряднішою, ніж та, яку він бачив в омнібусі...

Навіть, як блискавка, промайнув сумнів, чи це та сама? Але се була одна мить — добродійка була така гарна, з своїми голими ніжками, з тоненькими пальчиками, вкритими перстеньками, в чудовій квітчастій сукні, під якою не трудно було домислитись про прегарну постать красуні.

В губах вона тримала люльку від кальяну з амброю і вся наче була повита блакитним запашним димком.

Входячи, Тарасконець поклав одну руку на серце, а всім своїм постаті квапився надати найбільш мавританський вигляд та скаженно витріщав закохані очі... по південному — гадав він.

Одну хвилину Байя глянула на нього мовчки, потім шпурнула геть свою кальянову люльку, відкинувшись на подушки, вхопивши своє обличчя в руки, так що гості бачили лише її тремтячу потилицю, й на всю хату залунав щирий-сміх, що розсипався як перлини.

XI.

Славний Тартарі — Добрий Тартарі.

Коли якоюсь добою ви зайдете до Альжирської кавярні в верхній частині міста, то ще й зараз ви можете почути, як маври поміж себе, поблискуючи очима та зубами, балакають про одного такого-собі славного Тартарі — доброго Тар-

рішають за нього його справи. Таким чином кормило життя нашого народу беруть в руки чужі нам люде і ми зостаємось позаду».

При такому стані річей буде трівожитись не тільки свідоме студентство, а всі ті, в кому хоч краплина мається національної чести. Тут іграшковими просвітами, клубами і вечірками з кобзарями та релями не поможемо, не поможе і «лунаюча» рідна пісня, мало допоможуть «Засіви», «Рідлі», і всякі користні книжечки про «Вука Караджіча» та «Искру Божу». Це все крапля в морі. Як порівняти Московську культурну продукцію і нашу, то з їх боку вона сиплеться лопатою, а з нашого пучечкою.

Який би не був твердий камінь, а вода по каплі його доведе. Крапля, звичайно, тільки зробить дірочку в камені, а як безперестану лить відром, то камінь зовсім злиже. Так і з Українським народом. Довго він держався, але чим далі вода московської матеріальної і духовної культури лиже все його дужче та дужче. Маєм загрожуючі приклади: З 1890 року великою хвилею посунув із сел в середні та вищі школи і також просто в міста селянський демос. Щож ми можемо констатувати? Із цього освіченого плебса зосталось національно інства без повороту пропали. Друге дло, останні 99% для Укра- хоч і лопатою, та сипали нам турки, або німці, а то, як не як, а все таки, рідною по вірі і не далекою по мові народністю. Хоч Москалі своїм культурним натиском і не зможуть до щенту нас знищити, але підмінити народню душу зможуть. Це може підтвердити всякий свідомий українець, котрий уважно в самого себе заглядав.

У москалів, крім школи, — матеріальна і духовна перевага і на допоміж вся державна міць. Хоч не скріз, по селах влаштовані бібліотеки, а де їх нема, то на підмогу урядовим, земським, чи тремадським бібліотекам маються мандруючі бібліотеки: так званний лубок. Цей лубок для всієї великої мужичої Росії відіграє ролю Фінляндського мандрівного учителя.

Поки печальник народний напише користну книжечку, та поки комісія таких-же печальників її розгляне, улаштує діскусії і начеше язика, наслідком чого повикидає з користної книжечки все фантастичне, або неісторичне, то «Бова Королевич» з кумпанією давно вже зайшов у самий глухий хутір і од читання засмальцьований любісінько валяється собі на печі.

тарі — багатого та хороброго європейця, який жив кілька років назад, на найкращій вулиці з маленькою добродійкою, що звалась Байя.

Ви сами легко домислитесь, що славний Тартарен, який залишив після себе такі веселі спогади, був ніхто другий, як наш любий Тартарен з Тараскону... Тут зовсім нема нічого дивного!... Навіть в життю святих і найбільших героїв бували хвилини упадку та слабисть. Славний Тарасконець зовсім не був виключенням, і ось через це цілих два місяці продовжувалось повне нехтування левів та слави, його усипило південне кохання, як — Ганібала на Капуе.

Хоробрий чоловік найняв у самому осередкові арабського міста невеличкий будиночок з гарненьким двориком, з фонтаном та бананами.

Він жив далеко від людського гаміру вдвох з своєю мавританкою, власне кажучи, він і сам вже зробився від ніг до чола мавром: цілий день дмухав у свій кальян і ненаситно їв варення з мускусом.

Умостившись на вигідному дивані напроти Тартарена, Байя ліниво бринькала на гитарі та співала монотонних пісень; иноді, щоб розважить свого пана, вона танцювала танок живота, тримаючи в руках невеличке люстрочко, в якому вона бачила лише свої блискучі зуби та чарівний посміх.

Байя не розуміла жадного слова по французькому, а Тартарен по арабському, через те балачка ніколи не налагоджу-

Для Москалів міркування, чи користний народу лубок, чи краще, як би селяне москалі читали Некрасова та Тургєнева має рацію; для нас Українців таке міркування зовсім зайве. Нам однаково, чи за спиною рашовця буде йти до нашого народу Некрасов, чи Бова Королевич з К°. І той і другий рід літератури, як позашкільна освіта, не в меншій мірі, чим школа, денаціоналізують наш народ, а через те для Українства воно шкодливе і з ним всіма засобами треба боротись.

Не можна не схилитись перед такими авторитетами і знавцями народної душі, як московський письменник Гліб Успенський і французський Гюї де Мопасан. Провівши паралелі між обома письменниками, видно як у день, що народ, в головних своїх рисах, у всіх країнах і у всіх державах був, єсть і буде народом. Умовини соціального життя і праці не дозволяють йому піднятись духовно до Канта, Гегеля, Руссо і т. под. Значить час той, коли московський, чи український селянин понесе з базарю Некрасова, Гоголя, Тургєнева й інших класиків—ще тільки в ідеалі. Але нам не важко те, що буде, а те, що єсть. А зараз єсть те, що московський і український селянин несе з базарю, а то йому прямо і в хату несуть, не зважаючи на те, що це література, котру інтелігенти охрестили лубком. Частково позашкільної освіти і тим самим, в купі з офіційною школою, підмінюють душу нашого народу.

Українська інтелігенція сотворила свій національний театр, свою літературу, свою хоч і убогу пресу, засновує просвіти, клуби і робить на полі кооперації. Без сумніву все це твориться під натиском інстинкту самоохорони і ні в кого язык не повернеться сказати, що всі ці національно-культурні здобутки, утворені таким зусиллям, єсть шкодливі для Українства. Коли все вищесказане Українство утворило, то чого-ж не бути йому консеквентним і не утворити, в противність московському лубкові, свій національний лубок? Звичайно ця думка по традиціям в Українських інтелігентських колах лічилася ересью і при одній думці про таке, інтелігенти хрестились, як селянська пришепелувата баба при зустрічі в ночі з білою собакою, або чорною кішкою. Але коли висунулось на чергу питання, чи бути, чи не бути, то треба розплющити очі й перестати бути блаженненькими. Що «ересь, а що не ересь», над цим питанням можна без кінця вести дискусії. Інтелігенції ж добре

відомо, що 90% літературної продукції для вищих шарів людности, ні скільки не кращі, в етичнім і моральнім значінні, лубка. А сучасні кінематографи! Це що таке? Не лубок хіба самої поганой проби? А про те буржуазія й інтелігенція туди валом валить, а разбійники пера любісінько собі мовчать. Не входе в завдання цієї статті доказувати, що кінематографічні лубки, більш шкодливі для мійського плебса і молоді, чим літературні; але будем лічитись з фактом, що сучасна громадська етика його добре переварює. На практиці воно виходить якась готентотська мораль: для себе все можна, а для народу, так тільки користне.

Ні скільки москалі не падають в наших очах від того, що у їх, поруч з Толстим, маються «Прекрасні магометанки», «Громобої» і т. д. Навіть, коли скажем московському інтелігенту, що їх лубок ассимілює наш народ, то він тільки посміхається. Так,—поруч всіх могутніх потоків обмосковлення, ми стараємось пустити і свої хоч маленькі струмочки. Час настав пустити поруч московського лубочного потоку і свій національний лубочний струмок.

В Українській історії тем для лубка скільки завгодно, хоч пригорщами бери та сип, аби тільки не додержувались історичної правди, бо не все правдиве цікаве. Поки талановитих повістярів не знайдеться, можна користуватись перекладами, пребравши їх в національну одіж. Всуміш можна пускати життя святих, сонники і т. инше, аби було цікаве. Врешті вийде, що «користне» зостанеться не користним, а «шкодливе» зробиться користним.

Нічого нема мабуть тривкішого і сильнішого, як громадські забобони. Не можу собі простити, коли я і ще де кілька людей, вийшовших із самої гущі народної, під впливом часу, забули власну і народню психологію, прониклись інтелігентським розумінням народу, витрачали кошти і працю на очевидну ересь. Ну, що було, те пройшло; тепер черга за другим. Без сумніву організація лубочного видання потребує більше коштів, знання і дотепности, чим орган, любої газети. О практичнім здійсненні нема чого тут розпространятись. Але коли це питання буде на черзі, то на його громадянство, так чи инше, відгукнеться, а потім буде видно, чи можна буде взятись до реалізації. Кошти можуть знайтись. Часто буває так, що на що шкода карбованця, то на друге десяти не жалко.

Баку 24/хт 1912.

валася, і Тарасконець з сумом згадував ті щасливі дні, коли так легко балакалось у аптекаря Безюке або в пушкаря Кастакальде.

Про те ся недостача ні трішки не зменшувала приемности побуту, навіть навпаки—мовчазний Тартарен весь час перебував в розкішних мріях, прислухаючись до булькання кальяну, тихого дзенькання гітари та лінивого шелесту фонтана, що був на дворі. Кальян, купання та пестоші були всім його життям.

Він дуже рідко виходив.

Часом з своєю дамою він виїздив на маленькому муликові в околиці, де він собі придбав гарненький гранатовий садок.

Загалом кажучи, Тарасконець почував себе дуже щасливим.

Особливо Тартарен-Санхо, надзвичайно охочий до турецьких ласощів, навіть, не міг собі вигадати кращого існування.

Тартаренові-Кіхотові все таки від часу до часу завдавало непокою сумління та обіцянки шкур...

Але се ніколи не продовжувалось довго; сумні думки він відгонив веселим посміхом Баї, або запашними південними винами.

Вечорами заходив чорногорський князь погломоніти про вільну Чорногорію...

Сей добродій виконував усі обов'язки розпорядчика в домі, просто так собі—з ввічливості...

Крім нього—Тартарена відвідували ще й «Турки». Всі ті суворі тюрбани на диких обличчях, які видавались йому раніш такими страшними, тепер, коли він познайомився з ними, виявились добросердими комерсантами, ткачами, продавцями люльок, всі вони були люде гарно виховані та веселі.

Чотири або п'ять разів на тиждень приходили сі добродії до Тартарена, позичали в його гроші, їли варення та ласощі й біля десятої години подавались додому, славлячи пророка.

Після їх відходу—славний Тартарі з своєю вірною дружиною проводили кінець вечора на великій білій терасі, обов'язковій прикрасі кожного альжирського дому.

..... Несподівано, зпроміж ясних зірок лунала чудова мелодія, а на сусідньому мінареті з'являлась біла постать муєдзіна, що гарним натхненним голосом співав славу Аллахові.

Тоді Байя залишала свою гітару, а її великі очі, звернені до мінарету, здавалось пили з насолодою згуки молитви.

Поки лунали згуки, вона залишалась, тремтяча й натхненна в побожньому екстазі, як свята Тереза, але південна...

Закоханий Тартарен дивився на її молитву та й міркував сам собі, що се мусить бути надзвичайно могутня та прекрасна релігія, коли люде приходять до такого екстазу віри.

О, Тарасконе! Закрий від сорому своє славне обличчя!... Тартарен вже має нахил зробитись ренегатом.

М. Лободовський.

Як я зненацька зробився волостним писарем і як я писарював на Волині.

(На пам'ять високопочесному Петрові Антоновичу Косачу).

Хто має охоту і спроможу вишпорити по канцелярських архивах шкільних інституцій М-ва Народної Просвіти, той хай знайде цікавий циркуляр перших днів 1875 року Мін. Нар. Просвіти графа Толстого, у котрому говориться ось що: «Учитель Городищенського 2 клас. прих. училища при сахарном заводі Яхненко і Семиренко, Черкасс. у., Київ. губ., Михайль Лободовський, устранив оть этой должности, т. к. при ревизии училища инспектором нар. училищ обнаружено, что Лободовский заставлял учеников упражняться въ письмѣ пѣсенъ и сказокъ на малорусскомъ языкѣ и переводилъ съ ними въ классѣ на малоруссийскій языкъ изъ 2 главы Евангелія отъ Матфея; кромѣ того, ученики показали, что Лободовский говорилъ имъ въ классѣ, что гораздо было бы лучше, если бы и самое богослужение въ церкви совершалось на малорусскомъ языкѣ».

Попечителем Київської шкільної Округи був на той час декабрист Антонович.

Треба шановним читачам знати, що я, добре довідавшись про убоге знання української простацької мови громадянами молодими Харківської укр. громади 60-х років, членом котрої і сам я був з 1862 року, я завзявся, щоб живучи по селах України серед українського простатства на постаті сільського народного учителя, як слід, добре вивчити українську мову і зібрати за для українського словаря, яко мога більше, словарного матеріалу, бо зібраного у журналі Основа і присланого рукописного добр. Кулішем у 1865 р. Харківській молодій громаді за для розгляду і упорядкування було дуже обмаль, про що я упевнився добре, узявшись за переклад у 60-х роках оповідання М. В. Гоголя «Тарасъ Бульба» — на українську мову, а також і бувши членом укр. гуртка, що розібрав казаний, присланий словарний матеріал добр. Кулішем. Бувши з роду Харків'янином-городянином, коли у Харкові ще скрізь вживалась укр. мова, як це було у 40-х роках, я і

знав цю українську мову з дитинства. Одже, кажу, цього знання було обмаль задля моєї роботи. Зібравши у 1866 році словарного матеріалу у Лебединському повіті, Хар. г., я подався у Київ. шкільну округу на постаті народного сільського учителя у кінці 60-х років, де в ту пору уже була українська стара громада, — стара тим, що членами її були усе статечні, поважні, оstarкуваті люде-професори університету Київського й учителі Київськ. гімназій, де-які інспектори народних шкіл Київ. округа, де-які мирові посередники, і судові де-які слідчі і навіть, чиновники канцелярії Губернаторів, а ще декотрі з панства Полтавської і Чернігівської г.г. За примовленням деяких знайомих мені Харків'ян, громадян, — що на той час жили у Києві, я вдався до голови Київської укр. громади. пок. профес. В. Б. Антоновича, розповівши йому мої заміри. Мені допомогло ще й те у моєму ділі, що я побачивши у Антоновича скриньки із словарними матеріалами, що Харків'яне по загаду добр. Куліша розібрали і упорядкували і переслали Антоновичу, розмовився про їх з ним і додав, що я уже прислав нові словарні матеріали йому, зібрані у Лебединському повіті. Це кажу я для того, щоб завідомити шановних читачів, що Київські громадяне дуже щиро — обанні були, приймаючи кого-небудь у свою громаду. Антонович казав мені приїхати до Києва, а мене учителя на селі в Кивіщині доконче буде. І справді: член київської громади інспектор нар. шкіл добр. Шульженко дав мені місце учителя у с. Исайки, канів. повіту. Зібравши словарного матеріалу тут, я через рік перейшов на постаті народного сільського учителя у Поділ. г., у с. Гаврилівці, біля історичного містечка Жванця, де був інспектором нар. шкіл громадянин — Константинович, а мировим посередником громадянин — Ходаковський, до котрого дав мені листа Антонович. Тут пробув я учительючи два роки. Багато тут зібрав я словарного матеріалу. Місцина глуха і під боком — австрійська Україна; у м. Жванець австрійські русини приходять на ярмарки і торги; по той бік Дністра — г. Хотин, куди теж з австрійської Буковини приходять на ярмарки — буковинські русини і тут і там я чув їх гарну чисту українську мову, з стародавніми формами — сьмо, сте — ходили сьмо, ходили сте. Через два роки я ублагав Антоновича знайти мені місце на постаті учителя сільського заробітнішу, бо тодішня плата — 16 р. на місяць — з'убожила мене. Ото я й перейшов на постаті учителя у го-

ХП.

Нам пишуть з Тараскону.

В одну чудову післяобідню добу, коли небо було блакитне, а море ліниво воркотіло, Тартарен самітно повертався до своєї оселі...

З ногами, підпертими величезними стременами, з різними клунками, нагромадженими на спині мула, Тартарен вирисовувався на прегарному краєвиді, з інертно складеними руками на животі, що значно збільшився від супокою та добробуту!

Раптом, в'їздячи до міста, Тартарен почув голосний оклик.

— Ей! Чи се примара облудна, чи сам добродій Тартарен.

Почувши своє імя, вимовлене з таким приемним марсельським наголосом, Тарасконець підвів свою похнюплену голову й в двох кроках уздрів миле запалене обличчя капітана Бородаю (Барбасу), що командував «Зуавом».

Він сидів біля столика перед дверима кавярні й спокійно пив абсент.

— Здорові були п. Бородаю, відповів Тартарен, зупиняючи свого мула. Нічого не відповідаючи, Бородай подивився на нього нічого нерозуміючими очима, а потім він зареготав так голосно, що Тартарен остовнів на своєму мулові.

— Що ж це за турбан, мій нещасний Тартарене!

Значить се правда, що гомонять — начеб-то ви переробились на турка?... А як же ся має маленька Байя: чи вона й тепер співає «Марго ля бель»?

— Марго ля бель? відповів схвилюваний Тартарен... Прошу не забувати добродію, що особа, про яку ви зараз забалакали, є чесна мавританка, яка не тямить жадного слова по французькому!

— Байя, не розуміє жадного слова по французькому?!... Що з вами, Тартарене, чи ви притомні?...

Й завзятий капітан ще веселіш розсміявся.

Потім, бачучи повне одчаю обличчя Тартарена, він схаменувся.

— Дуже може бути, що це якась инша. Припустимо, що я помилився. Лише всетаки, добродію, я рішуче вас перестерігаю, — будьте дуже обережні з альжирськими мавританками та з чорногорським князем!..

Тартарен аж підскочив на стременах, викопилів свою губу і з притиском відповів.

— Князь, капітане, є мій приятель.

— Ну, добре, добре, тільки не гнівайтесь; може ви пете абсенту? — Ні, нічого!

— Не хочете більш ні про що балакати?...

— Ні. Прощайте.

— Стривайте, товаришу, я маю чудовий французський тютюн. Чи не можу вам служити кількома папиросками... Беріть-же, беріть — се вам допоможе, вони зроблені з тютюну вашого рідного, краю, який вам нагадає про забуті мрії.

Капітан повернувся до свого абсенту, а Тартарен по-мандрував далі до свого будинку...

одищанську школу, збудовану Платоном Семиренком, край села Млієва, у Черкаському повіті на Київщині. У мене була умка надого зостатися на постаті учительській бо це один-одним був для мене спосіб жити по селах на Україні, переминаячи країни за для збору словарних матеріалів. Я вже писав Антоновичу про Полтавщину... Якось казане прогнання мене зовсім з учительської постаті збаламутило моє життя і тяжко вразило.

Я вдавсь до Антоновича за порадою... Але клопоти усякі не допомогли... Недбалство одного громадянина загальмувало клопоти. Перед цим за два місяці я надрукував мій переклад «Тараса Бульби» і за цей переклад, опріч одного Антоновича, всі громадяне мені дали ганьбу, причину котрої Антонович ачив у незнанню мови громадянами. Ця пригода і те, що нікому, як Антонович мені казав, робити діло над словарем українським, і обмаль зібраного все таки ще матеріалу словарного, надали мені думку зробитись волостним писарем. Здаюсь до Антоновича. Я ще не був на Волині і кажу йому свою думку. Він дає мені листа до профес. Драгоманова, у котрого була рідня на Волинщині.

Антонович дав міні листа до чиновника в канцелярії губернатора у Житомирі, Івана Яковлевича Рудченка, й до того ще додав, що там деє на Волині пробуває судовим слідчим праправнук митрополита Київського Іова Борецького—Борецький, то щоб, як зустрінусь де з ним, завідомив про себе йому і іменем Антоновича прохав підмоги собі, як потрібна буде. З листом примовляючим за мене від Драгоманова до його зятя, Петра Антоновича Косача, котрий тоді був у Звяглі (Новоградволинськ) председателем з'їзду мирових посередників, рушив я у м. вересні 1874 року на Волинь.

Василь Ємець.

Відродження кобзи.

Кожний нарід, по мірі своїх музичних даровань, має ті інші музичні струменти, на яких він виражаючи—задовольняє свої вищі, естетичні почування. Часто музичний струмент служить ознакою якоїсь нації: мандоліна являється

Що правда—його велитенська душа відкидала всі похребеньки Бородай, але спльотки, що очевидячки ширились, розбудили його сумління.

Вдома він нікого не застав.

Байя пішла купатись...

Негрятка не була йому потрібною, вся господа видавалась сумною...

В якійсь незвичайній меланхолії він сів біля фонтану й запалив одну з папірос, що йому дав Бородай. Вони були заторгнені в число часописів «Семафор».

Несподівало очі його вразило надруковане ім'я його рідного міста.

«Нам пишуть з Тараскону:

Ціле місто в тяжкій розпачі Славетний знищитель левів, Тартарен, який помандрував на полювання до Африки, довгі місяці не подає про себе ніяких звісток...

Що за страшна пригода скоїлась з нашим героїчним компатріотом?!

Чи його заховали сипучі піски палкої пустелі, а може славне його життя припинили гострі левячі зуби... Сіх страшних атляських левів, шкури яких він вже зарання подарував муніципалітетові?

Негри, які прибули до Бокеру, розказують, що в далекій пустелі вони зустрівали європейця, який нагадував портрет Тартарена. Він прямував до Тімбукту...

національним музичним струментом Італійського народу, гітара—Іспанського, балабайка—Російського і т. д. Ми ж, українці, маємо дуже оригінальний музичний струмент—кобзу, чи то, як її ще звуть—бандуру. Де вперше з'явився цей струмент напевно невідомо. Однак де-які знавці кобзи, як от д. Г. Хоткевич—в своєму підручнику «Гри на бандурі», доказують, що сучасна кобза була зпоконвіку нашим національним музичним струментом. Але в старі часи вона трохи одріжнялась від сучасної кобзи саме тим, що не мала приструнків, а вже з XVI віку на ній було причеплено скількись струн ще й збоку, які й стали зватися приструнками. Небіжчик М. Дмитрієв, в книжці «Кобза й кобзарі», доводить зовсім протилежне, що бучим то кобза перейшла до нас через Польщу з Англії в XVI віці. На чіму боці правда, не будемо розбирати, але скажемо одне: чий це струмент колись був—не варт, варт те, що він став нашим національним музичним струментом, котрий як найкраще підійшов до меланхолійно-поетичної натури нашого народу.

Найбільший, так би мовити, розвит кобзи був в XVIII столітті, коли мало не кожен козак мав кобзу, з якою піде не розлучався. В думі «про смерть козака-бандурника» оповідається, як умираючий в степу козак прощається з бандурою, звучи її «дружиною вірною». Куліш в своєму віршові «до кобзи» називає її «непорочною втіхою».

Наші українські пісні і, особливо, думи, коли їх співати в супроводі з кобзою, дають надзвичайно чарівну музику. Не дурно наша кобза примусила звернути на себе увагу Московського царя Петра I-го, котрий при своєму дворі завів капелу бандуристів, а в 1730 році цариця Ганна Івановна видала наказ про заснування на Україні школи бандуристів.¹⁾ Все це каже, що кобза—струмент високої музичної вартости.

В тому-ж столітті, в якому кобза зажила собі найбільшої слави, вона помалу стала й затихати. Цьому затиханню, а згодом і замиранню кобзи, сприяло те лихоліття, що в XVIII віці, опанувало українським народом. Пригадаймо хоч найважливіше, що зовсім припинило політичне життя України: скасування гетьманства, знищення Січі; перед цими ж подіями було більш-менш вільне життя козацького люду, який тепер попадає в кріпацьку неволю. І от в цей час важка праця вибиває з рук

¹⁾ Підручник Гри на бандурі Г. Хоткевича.

Боже всесильний, захисти нам нашого славетного Тартарена!..»

Як він се читав, то зблід і ввесь тремтів.

В один мент він пригадав весь Тараскон: клуб, шапчаних мисливців, зелене крісло у Костакальда й по над усім розстились величезні вуса хороброго коменданта Бравиди. Тартарен аж заплакав від власного сорому.

Раптом він підхопився й бадьоро гримнув:

На левів! на левів!..

Він побіг в пилючі закамарки, де сумував складаний намет, харчові консерви, зброя та все це витяг на серед-двора.

Тартарен—Санхо зник в ту хвилину й залишився тільки Тартарен—Кихот.

Прошло лишень стільки часу, скільки треба було для того, щоб узброїтись, знов натягти велитенські чоботи, кілька слів написати князеві, доручаючи йому Байю, зховати кілька листів милої, які аж змякли від сліз... І безстрашний Тарасконець вже їхав в діліжансі, який ішов по шляху до Блідага.

Дома лишилася перед кальяном отетеріла негрятка, а тюрбан, плащ і взагалі всі мусульманські аксесуари, сумно осиротіли на білому ослоні веранди...

козака бандуру і вона, здавалось, лишилась в покиддю. Але то тільки здавалось, бо цю покинуту кобзу підхопили каліки-сліпці, котрі добре зрозуміли, що з нею швидче розжалобить людину і через це швидче дістанеш шмат хліба чи то яку копійку. І от ці сліпці несвідомо врятували наш музичний струмент від певного загину, а передаючи його з покоління в покоління таким же калікам, вони цим зробили добре діло, бо зберегли кобзу аж до нашого часу.

У другій половині XIX віку, коли помер відомий кобзарь Остап Вересай, про кобзарів замовкла чутка і про О. Вересая почали гомоніти, що то «був останній на Україні кобзарь», що «кобзарі вже перевелися»...

Але то була помилка: кобзарі ніколи не переводилися, а тільки, вештаючись по селах, вони мало звертали на себе увагу українців-селян, котрі великого значіння кобзарів може й не розуміли. В культурних же центрах вони майже ніколи не з'являлися... І коли року 1902 у Харькові був археологічний з'їзд, то на йому виступало чимало кобзарів, котрі раніш були зовсім невідомі, але котрі згодом вславилися і не тільки як музики, але як і патріоти, які свідомо несли і на село і на сцену чудову українську пісню, сумну думу про наше минуле. Вони, мандруючи по селах, під акомпанімент бандури розповідали темним, несвідомим, селянам їх історію, їхнє минуле, якого вони зовсім не знають і, уважно слухаючи думу про «Морозенка», «Саву Чалого», про руйнування Січі, про трьох братів Азовських, вони несвідомо почували якусь єдність з тим минулим і нишком плакали... Плакали і сліпі очі кобзаря, котрий співаючи переживав якусь то подію, як переживали її й слухачі... Таким патріотом-кобзарем можна назвати тепер уже померлого Трохима Пархоменка. Серед кобзарів, що виступали на археологічному з'їзді, крім Пархоменка виділялись ще Кучеренко, Кравченко, Гащенко, Пасюга і багато інших. От ці кобзарі своїм виступом нагадали українському громадянству про їх національний музичний струмент. Після бурхливих подій 1905 року, коли стало трохи вільніше з улаштуванням українських вечірок, кобзарів почали запрошувати виступати на кону. Молодь звичайно зацікавилась такими співцями і кобзарь з більш-менш порядним голосом всюди стає жаданим гостем. Почались самостійні кобзарські концерти по таких городах як от Київ, Харьків, Полтава, а також і по де-яких повітових містах, так напр. — в 1906 році відбувся кобзарський концерт в Охтирці. Особливо ж рясний на кобзарські концерти був сезон 1911—12 р.р. У цих роках концерти відбулися по таких містах: Київ, Катеринослав, Полтава, Миргород, Кременчук, Охтирка, село Мануйлівка, а одинокі виступи кобзарів, під час Шевченкових свят, відбулись мало не по всіх українських містах і навіть по за межами України, як от — Петербург, Москва, Варшава... Ці концерти своє діло зробили: молодь зацікавилась цим струментом і починає вчитись і цим самим знов вертає його на колись почесне місце в українському хатньому житті. Серед тих, поки ще нечислених, аматорів-кобзарів ми вже маємо справжніх віртуозів, як от д. Г. Хоткевич та д. В. Шевченко, котрі своїм чудовим виконанням підіймають авторитет кобзи, все більше зацікавлюючи нею нашу молодь. І, що кобза останній час починає поширюватись, не може бути й сумніву. Доказом цього може служити та безліч замовлень, які надходять до Київської майстерні бандур д. А. Паплинського, котрий вже за вироб бандур має срібну медаль.

У Києві д. В. Шевченко, як повідомляють в числі 15—16 «Дніпрові Хвилі», хоче заснувати спеціальну школу гри на кобзі. Торік у його вчилось біля 12 чоловік і сам він, виступаючи скрізь по концертах, мав великий успіх. Цього досить, щоб мати право сказати, що наша кобза не вмерла, а вкупі з відродженням рідного краю, знов починає все голосніше і голосніше брентися, примушуючи людей і сміятись і плакати...

М. К.

Українська старовина й її охорона.

З кожним роком в нашій громадянстві збільшується цікавість до минулості нашого народу; все замітніше, сильніше прокидається останніми часами зацікавлення нашою старовиною, пам'ятками побуту, культури. Але де може воно задовольнити це своє жадання нових відомостей з життя далеких предків? Література по цьому відділу ще дуже невелика та до того ще надто спеціальна і через це неприступна ширшому колу нашої інтелігенції, тому доклад д. Стелецького зібрав в маленьку аудиторію (мешкане Української Секції при товаристві Славянської культури в Москві) по-над сорок душ слухачів.

Тема доповіді дуже цікава: «Підземна Україна в зв'язку з питанням про охорону української старовини», але доклад був занадто спеціальний, щоб зацікавити широку публіку. Щороку риють і риють могили, частіше і частіше роблять дослідні всіяких провалів, підземних ходів, часто добуваючи силу дуже цікавого матеріалу; от і думалося, що, на підставі всього добутого за попередні і останні роки археологічного матеріалу, шановний докладчик змалює широку картину життя наших предків, але доклад цього не дав — це було сухе перечислення дослідів, зроблених за останні роки в деяких підземеллях на Україні, що, звичайно, є дуже цікавою річю для спеціаліста, але не для широкої публіки. Подаю коротенький переказ доповіді.

Зазначаючи велике значіння, яке мали підземні ходи для загального ходу історії, докладчик поділяє їх на дві категорії: 1) ходи для спасення мешканців від нападу ворогів, 2) ходи і підземелля для схорону скарбів. Третю категорію — тюрм підземних, так розповсюджених по Московщині, на Україні не було, бо оскільки вони відповідали характеру холодно-жорстоких, завжди підозрілих москалів, — стільки ж не відповідали характеру палких вільнолюбивих південних славян. Поетичний нарис підземного ходу, який подав Гоголь в сцені зради Андрія в «Тарасі Бульбі» показує, що Гоголь добре був знайомий з підземеллями на Україні, бо його ход під Дубном — це звичайний тип українських ходів. Подібні ходи відкриті були в Полтаві (часів Вишневецьких), у Києві, Кременці, Балакліві (Генуезькі), Лубнях (Бернардинський ход, чудовий зразок підземної готики). При розкопках в Лубнях був сам д. докладчик і зробив кількоро фотографій руїн Бернардинського монастиря і підземних ходів в ньому. Народні легенди про розбійників нерідко указують місця де закопані скарби; раніш вчені і археологи не звертали на це уваги, поки деяким шукателям кладів не пощастило користуючись вказівками таких легенд вирити кількоро старих скарбів. Це примусило уважніше поставитися до народніх переказів і пильніше передивитись в архивах; таким способом була відкрита нова, третя категорія підземель — «розбійницьких», яка ще дуже недавно притягнула увагу дослідувачів, але яка може дати згодом матеріалу чи не більше останніх двох... На цьому реферат скінчився.

Д. Петлюра (голова зборів) звернув увагу зібрання на те, що скарби наші тікають від нас (не літо знайдений в Полтавщині вельми коштовний скарб був вес поревезений до Петербургу). Одривані від рідного ґрунту вони, ці скарби, гублять велику частину свого виховуючого значіння. Треба нашому громадянству подбати про залишення цих скарбів в наших музеях; треба зняти голос в справі охорони рідної старовини, бо безсоромне грабування і вандалське відношення до пам'яток старої культури знищує і те чого ще не встиг знищити час. Гине старовина церковна через некультурність сільського пастирства, гинуть старі архітектурні зразки.

Добродій Петлюра від імени Секції Української запропонував таку резолюцію: «Українська Секція при товаристві Славянської Культури» в Москві визнає невідкладною справу організації

«общества» або «учреждения» яке б поставило своєю ціллю: 1) Охорону Української старовини від знищення стихійними факторами і сучасними вандалами; 2) Подбання за передачу в Українські музеї українських скарбів, які тепер передаються до московських музеїв.

Д. Стелецький повстав проти другої частини резолюції. На його думку усі скарби повинні передаватись до музеїв Москви та Петербургу, позаяк ці міста єть осередком дуковного життя і скупчують усіх діячів науки, яким далеко зручніше буде вести досліди, коли усе це зібрано буде в одному місці. Потім у Петербурзі та Москві вже тепер зібрано багацько українського матеріалу, так що [наприклад дослідувачу історії України не минеться працювати в цих музеях. Потім, не кажучи за неграмотний народ, українська інтелігенція ще не настільки розвинута, щоб цікавитись музеями. На це опоненти казали, що музей єть школа для народу, а не лише відручник для дослідувача. Народ не поїде з України до Москви і Петербургу, а поїде до Києва, Чернігова, тим більше, що по багатьох містах України вже засновані музеї з досить коштовними збірками старовинних річей (Київ, Катеринослав, Черніїв, Полтава). Добродій С. Єфремов звернув увагу докладчика на приклад Італії, де кожне місто вже має свій музей, де цими музеями цікавиться не тільки інтелігенція, але й простий народ, де скарби не тільки до великих центральних музеїв не везуться, але й в ближчі міські музеї не даються, а лишаються в новозаснованих музеях просто на місці розкопок; так наприклад, не дивлячись на те, що за 20 верст від розкопуємої Помпеї єть чудовий Неаполітанський музей, усі річі, видобуті при розкопках, які нещодавно вивозились до цього музею, тепер лишаються на місці в заснованому кілька років тому Помпейському музеєві. Це зроблено з однію метою — демократизації науки, бо наука олірвана від ґрунту, від життя єть роскіш приступна далеко не всім. А що до того, що по московських музеях є багацько українського, то, казав д. Саліковський, треба як найшвидче подбати про вияснення істації, а там сподіватимемось, що все це вернеться нарешті до наших музеїв.

Користуючись присутністю д. С. Єфремова, з яким часто раніш полемізував на сторінках українських журналів по питанню про відношення московської інтелігенції до українського руху, д. Саліковський, для доказу правдивости свого погляду, прочитав листа московського професора, який близько стоїть до верхів к-д. партії. Лист цей єть відповідь на анкету «Української Жити», загальне вражіння від нього — прихильність автора до українського руху, але червоною смугою проходить через весь лист цілковита неосвідомленість автора з історією і задачами цього руху. На підставі нього і раніш надісланих листів (М. Горький, Луначарський, Діонео) д. Саліковський робє висновок, що руську інтелігенцію можна поділити на три категорії: одні, співчують рухові, хоч і мало знайомі з його ідеєю (вище наведений професор), другі з підозрінням дивляться зпочатку, потім починають відноситись прихильно, як ближче познайомляться з ним (більшість), треті, нарешті — зпочатку теж дивляться з підозрінням, але як рух зростає в тій же мірі зростає і їх підозріння, яке зрештою перепадає в вороже відношення до всього українського.

З приводу листа і викликаних їм дебатів, які, на мою думку, не мають загального значіння, д. Немоевський висловив здивування, чого це питання про відносини московської інтелігенції до українського руху так турбує нас українців? Адже ж це показує лише як слаба ще наша інтелігенція, що вона не може ще надіятись на свої власні сили і усе чекає піддержки когось другого; усе її хвилює: «А що подумают московські інтелігенти, а що вони скажут, а чи помогут нам в нашій справі?» — і сердиться коли руська інтелігенція проходить повз українство і оком не глянувши на нього. Чого поляки не турбуються тим, що думають про них другі? Того що вони

почувають, свою силу і добре свідомі того, що найперше сподівайся на свої сили, а не жди від чужих помічі. Треба пам'ятати, що у московської інтелігенції своєї праці непочатий край. Вірмо і ми в свої сили і не витрачаймо безцільно енергії на привернення симпатій чужого народу.

Р. С. Шкода що ще й досі в Секції Укр. доклади читаються по московськи. Слід було б подбати керовничим, щоб частіше чулася рідна мова.

Т. Задніпрянець.

Землякам на увагу.

Єсть дуже мудра російська приказка: «Что имѣемъ — не хранимъ, потерявши — плачемъ».

Ця приказка як найкраще характеризує відношення вищих шарів нашого свідомого українського громадянства до таких же свідомих громадян з народу: дрібних служащих та робітників. Ми кричимо про свою демократичність, про працю на користь народу, а й пальцем не поворухнем, щоб допомогти тому народові економічно. Я не ставлю в обов'язок вищим, це б то заможним шарам нашого свідомого українського громадянства своїм коштом підтримувати весь наш виснажений бідний народ — селянство та робітників. Маю на увазі тільки тих непомітних працівників на українській ниві, які свідомо розуміють своє національне я, розуміють всю вагу національного руху і всю силу свою витрачають на працю рідному краю.

Життя йде своїм безупинним темпом, гасло нашої свідомої української інтелігенції підхоплене інтелігенцією з народу, інтелігенцією, яка виробилась з робітничого люду. З кожним днем росте і шириться між народом національна свідомість, ростуть і збільшуються кадри непомітних, але національно свідомих процьовників, що всю силу кладуть на любов і дорогу їм справу, на освідомлювання й освіту темних і зденационалізованих мас. Говорю про національно свідомих робітників та дрібних служащих, що працюють по різних заводах, майстернях, шахтах, конторах, канцеляріях, по станціях та пристанях — саме там, де працює найбільш зденационалізований наш люд український. Національно свідоме робітництво та селянство — це запорука нашого національного життя, скажу більше — це мета нашого завдання. І от над освідомлюванням темної та зденационалізованої маси працюють поодинокі люде — такі ж само робітники, або дрібні служащі, зовсім незабезпечені з економічного боку. Од цього незабезпечення багато втрачає наша справа освідомлювання зденационалізованих мас, бо багато свідомих робітників, зневірившись в ньому, в повсякчасній боротьбі за шматок хліба, кидають колись любов їм справу і переходять до ворожого стану, в якому одержують краще забезпечення свого життя. Ті ж, що зостаються вірними своїй справі — гинуть зовсім. Повсякчасне недоїдання, турботи про завтрашній день, турботи про шматок хліба для себе й для своєї голодної сем'ї доводять врешті такого робітника до того, що він хворіє і, не маючи спромоги боротись з хворобою, гине. Сухоти — це найперша одплата безщасному працівникові за його непомітну, але вельми користну працю — і коли промайне звістка про передчасну смерть такого працівника, тоді тільки наше громадянство звертає на нього увагу: висловлюються жалі з приводу смерті, пишуться панегірики, охкання та зітхання, щоб через де-який час знов забути про свій найперший обов'язок — про економічне забезпечення життя таких працівників. Христя Сохачевська, Архип Тесленко, Настя Гавриленко, Іван Кузема і ціла низка інших непомітних працівників на нашому національному полі — це ті національно свідомі працівники, що загинула

од неуважного відношення вищих шарів нашого свідомого українського громадянства.

Багато є свідомих українців, що мають визначні посади, мають вплив і при найменшій допомозі з їхнього боку багато наших свідомих українців з робітників та дрібних служачих мали б далеко краще забезпечення або посаду. Яскравим прикладом може бути польське громадянство, члени якого міцно тримаються єднання, допомагаючи один одному. Який небудь урядовець поляк вживе всіх заходів, аби на посадах підлеглих йому були тільки поляки. У нас навпаки. Наш урядовець українець воліє краще взяти до себе на посаду чужинця, а ніж свого свідомого українця.

Отже час звернути як найпильнішу увагу на це з'явище кожному свідомому українцеві. На кожному громадянину, що має якусь урядову посаду, або вплив, лежить громадський обов'язок на всі підлеглі йому посади брати тільки свідомих українців, пам'ятаючи, що допомагаючи одному з членів великої української нації—допомагає й у сій нації, її культурному становищу. Культура, наука, умілість і навіть сила кожного народу, кожної нації, залежить од його економічного добробуту і чим більш членів нашої української нації буде забезпечене матеріально, тим краще буде розвиватись і наша національна свідомість, наша культура, умілість, освіта.

Минув час, коли пан з призирством дивився на робітника, хоч і був з ним одної національності, минув і ніколи не вернеться, і наш український національний рух повинен знищити між всіма свідомими українцями всякі класові різниці, єднання між собою і допомога, не тільки в громадському, а й в особистому житті, кожному членові нашої національної сем'ї—тільки і можуть бути запорукою майбутнього кращого життя.

Бережіть же наших національно свідомих українців!

Федір Письменний.

Верніть народові народнього творця!

Передо мною нова книга покійного письменника Ар. Тесленка: «3 книги життя».

З жадобою читаю оповідання за оповіданням. Читаю і переживаю такі почуття, які давно доводилось переживати. Це не оповідання, а само життя. Життя забутого Богом і людьми меньшого брата.

Книгу цього життя автор поставив перед нами і, ніби об'єктивно, перекидає сторінку за сторінкою.

Ось парубок мріє про заробітки на Чорномор'ї, але мрії його не можуть здійснитись, бо старшина не дає паспорту («За паспортом»); ось мати, люблячи свого сина, страчує його, бо незугарна дати йому добре виховання («Син»); а ось талановитий школяр замість «второкласної школи», що була мрією не тільки його, але і його батька, попадає в поводи до старців («Школяр»). Нова сторінка, і перед нами сільська дівчина, весела, наївна дівчина попадає у місто і робиться жервою розпусти («У город»). А до всього того сторінки «Книги життя» оздоблені художніми малюнками чудової української природи, котрі ніби підкреслюють страхіття «пекла, розведеного в раї».

І плаче серед того «пекла в раї» Миколка-поводирь, плаче дівчина («У город»), плаче з ними автор і брешуть сльози у читача. Вкупі з тим все це таке просте, таке звичайне, а передане так безпосереднє щиро.

Література шукає нових шляхів творчості, виводить на сцену нових людей, відшукує у них нові, досі невідомі чуття. Виходить письменник-талант із народу і з невимовним жалем на обличчі благає своїми творами—не забувати серед усіх шукань меньшого окривдженого брата.

Так промовляє «Книга життя» до інтелігентного читача, і мимоволі прокидається думка, а що би сторінки цієї книги промовили до читача-селянина? Промовили б вони на нашу думку ще більше, ніж до читача-інтелігента; я вже не кажу, що значіння такого оповідання, як «Син», малоб на селі чисто утилітарний характер, примусивши людину замислитись над вихованням дітей. Але й інші оповідання дали б селянинові спроможність відчувати свої болі і жалі й болі свого ближнього, а мов перлини розкиданні думки і почуття про щось високе, чисте, святе, розбуркали б в ньому бажання вирватись з гіркої буденщини до чогось вищого, вкупі з тим, даючи йому вищу душевну насолоду.

Словом, щирість, простота, безпосередність оповідань вкупі з барвистою, живою народньою мовою заповнили б серце простого читача, даючи йому добірну, здорову, чисту харч для душі.

Але видаючи в остані часи народні брошюрки, часто переклади, і не досить добрі, з чужих мов, видаючи инколи дешеві книжечки далекі по змісту од інтересів народу, доки що наші видавництва не взяли на себе обов'язку оддати народові твори його найщирішого сина, його щирого представника в літературі, А. Тесленка.

Думка про необхідність видання окремими дешевенькими брошурами кращих творів покійного письменника мимоволі приходить в голову при читанні збірника його творів. На нашу думку це повинність наших популярних видавництв, бо збірник в-ва «Вік» «3 книги життя», приступний по ціні тільки заможнішим людям, а не бідноті на селі. А такі високохудожні оповідання, як «Син», «Школяр», «У городі», «На чужині», «За паспортом», «Радощі»,—це був би найдорожчий дарунок для села.

Наш моральний обов'язок перед письменником оддати його твори селові, нехай селянин побачить сторінки книги свого гіркого життя, що пройшло через велику душу поетову, сторінки, окроплені чистими святими сльозами. Видайте дешевими брошюрками твори А. Тесленка!

Верніть народові народнього творця!

3 нашого життя.

3 України.

◀ *Признание для українського вченого.* Д-р Іван Раковський проф. наук природничих ц. к. академічної гімназії у Львові, що перебуває тепер на студіях в Петербурзі, за свої наукові праці поіменованій членом Антропологічного Т-ва при тамошнім імператорським університеті.

◀ *Нагорода «Рілля».* Комітет с.-гос. виставки в м. Семенівці, хорольського повіту на Полтавщині, ухвалив видати журналові і видавництву «Рілля» найвищу нагороду, яка була в комітеті по науковому одділові—право на срібну медаль—за видання українською мовою популярних книжечок, метеликів та журналу по сільському господарству та сільській кооперації.

◀ *Вечір пам'яті М. В. Лисенка.* Українська трупа д. Суходольського, що зараз гостює в Катеринодарі, впорядила 23 пад. вечір пам'яті М. В. Лисенка.

Про вечір було оповіщено жалобними афішами з портретом небіжчика.

◀ *«Не понимают галицького наречія».* При Воронківському сільсько-господарському т-ві є бібліотека, складена з книжок московською і тією, мовляв, «галицькою» мовою. І от з першого январа до цього часу членами прочитано перших: всього три книжки, а «галицьких»—76. Та селяне й сами кажуть, що як би було побільше книжок нашою мовою, а не тією «панською», як вони звуть московську мову, то й охота була б і читати, а то «панської» книжки ні як не второпаш.

◀ *Пам'яті М. Костомарова.* Петербурзька дума має прибити мармурову таблицю на домі № 6 по 1-й лінії Васильєвського острова, де жив, працював і помер Микола Костомаров.

◀ *Новий український журнал.* З 1-го січня 1913 року у Києві почне виходити новий український місячник „Дзвін“. В журналі братиме близьку участь В. Винниченко, Д. Рибалка й инш. Журнал коштуватиме 3 карб. на рік.

◀ *Депутація.* Почаївський „с. р. н.“ має на думці врядити депутацію до Царя дякувати за пожертвовані ним 10,000 карб. на збудування церкви-пам'ятника на козацьких могилах під Берестечком. Депутація повезе альбом малюнків з козацьких могил та стародавню козацьку зброю. В склад депутації увійде скілька селян з околиць від могил сел та комітет по збудуванню пам'ятника з 14 душ.

◀ *Союзнницький інструктор.* Щоб мати вплив на людність Волині через кооперативи, „союзники“ найняли інструктора-священика з жалуванням дві тисячі карбованців. Інструктор має дбати про винищення „жидо-кадето-мазепинської кооперації“ й насадження „союзнницької“.

◀ *Лохвицький кустарний комітет* (на Полтавщині), щоб дати заробити жінкам та дівчатам повіту та расповсюдити українські національні манишки, роздає за плату охочим роботи. За працями треба звертатися в місто Лохвицю, в кустарний комітет.

◀ *Незатвердження на посаді.* Українського археолога В. М. Щербаківського, запрошеного губернською земською управою на посаду завідуючого археологічним відділом музею ім. Скаржинської в Полтаві губернатор не затвердив.

◀ *Заборона читання.* Інспектор народніх шкіл бердянсько-оріховського району Халіца на прохання одного з учителів—дати дозвіл на влаштування народнього читання з чарівним ліх—тарем, на тему—„Запорожжє, страна и народъ“ Апостола, одповів:

„Не разрѣшаю народнаго чтенія на означенную тему“.

Картини і книгу вислало повітове земство по проханню учителя. Книга дозволена загальною цензурою.

◀ *Збори „Галицько-русскаго общества“* відбулися 26 листопада в Петербурзі в клубі націоналістів. На зборах сич говорили між иншими гр. Бобринський і Савенко з Києва, які доказували, що зближається хвиля, в якій Росія зможе упійнутися о переслідуваних братів в Австрії (!). Бобринський впевняв, що се перший обов'язок Росії, бо коли Болгари упійнулися за своїх братів, то тепер черга на Росію. Савенко говорив, що Росія сама мусить „увільнити братів з польсько-австрійського ярма“. Багато попів грозило, що коли Росія сама не вставиться за „гнобленими братами“ в Галичині, то російська суспільність сама може вставитися за ними.

◀ *В варшавському університеті.* Між студентами москалями варшавського університету останніми днями утворюється такий настрій, що події, які сталися на ґрунті виборів в студентську Ідальню, це якесь непорозуміння. Все більше й більше чути голосів, прихильних до українців. Стало це особливо помітно після протесту в місцевій московській газеті „Варшавская Мысль“ 145 студентів варшавського університету проти того студентського кола, що зорганізувалось під лозунгом „долой украинцев“ і почало націоналістичну боротьбу на ґрунті академічних відносин. Великий вплив зробила стаття, надрукована в тій-же газеті: „Долой оружие“, а також виступ хору „Української Громади у Варшаві“ на концерті на користь незаможних студентів варшавського університету.

З Харькова од студентів українців варшавські студенти-українці одержали телеграму з висловом спочуття.

◀ *Подільський дідич Кость Володкович*, родом по часті Поляк, по часті Українець, що вмер 8-го квітня р. 1909-го в Одесі, лишив по собі велику спадщину—землю, грошми і цінними паперами, більш як на мільон карбованців.

Між його паперами знайдено заповіт, що зладжений в одеського нотаря Зигмунда Гуровича 17-го вересня р. 1905 під ч. 3270.

Ся духовна по дорученню виповнителів її подана адвокатом Алоїзієм Длужним в одеський окружний суд на затвердження і як виявилось, в пункті 9 ім тієї записки мається таке розпорядження:

„Львівському Університетови в м. Львові (Lemberg) в Галичині, австрійської імперії, на фундацію стипендій імені Костя Володковича для осіб української (русинської) народности, уроджених в Галичині, які придбали учені степені в львівському або краківському університеті, для дальшого вивчення натуральних, медичних, математичних та агрономічних наук (призначається) 36 тисяч рублів на тих умовах, які будуть вироблені виповнителями заповіту“.

Ще є одна велика офіра на українську справу в подільській губ., а всі останні видатки призначені на польські культурні, релігійні та добродійні справи.

Напевне ся духовна уже була би стверджена, але-ж дехто з наслідників, як от Григорій Володкович, Марія Задорнович та Юлій Осенковський завели в суді процес про знищення тієї духовної.

У березні 9-го 1912 р., претенденти програли свою справу в суді і через те переносять її в вищу інстанцію—в палату.

3 Галичини й Буковини.

◀ *Улиці ім українських письменників у Львові.* По довгих заходах львівської української громади досягнуто остаточно те, що президія міста Львова, виконуючи функції міської радц, переводячи надзване нових 75-ти улиц у місті, надала улиці, утвореній коло нашої театральної площі між ул. Леона Сапіги й Сикстуською назву Ів. Котляревського, а вулиці бічній, що і де від ул. К-го з реальности гр. Більських, назву ім. Маркіяна Шашкевича.

◀ *Конфіскація „Літературно-Наукового Вісника“* XI-ту книжку ЛНВ. за падолист сконфіскувала галицька державна прокуратура за уступ в статті д-ра Цегельського „Соймова реформа виборча“, в якій говориться про нам. Бобжинського яко про адвоката Польщі.

◀ *Новий проект цісарського відручного листа в справі засновання українського університету* обіймає після донесення N. Fr. Presse отсі основні точки: 1) Самостійний український університет має бути активований в шкільнім році 1918/19. 2) Означене місця осідку сього університету застерігається законодавній власті. 3) Аж до часу активування самостійного українського університету задержати свою правосильність всі постанови про уживанє української мови на теперішнім львівським університеті та перестануть обов'язувати аж по заснованню українського університету; таким робом рівночасно з ухвалою закона про самостійний український університет буде оречений польський характер теперішнього львівського університету. 4) Пропозиції про іменованє нових українських сил наукових для львівського університету має робити міністер просвіти. 5) Роздаванє стипендій для слухачів обох народів упорядкується після постанов фондацийних актів.

◀ *Проти українського університету.* 10 грудня н. с. відбулося у Львові в ратушевій залі віче вшехпольської молодіжї проти українського університету. На віче прибуло також кільканайцять вшехпольських професорів львівського університету. Перший промовив проф. Бальцер, котрий запевнив молодіж, що сенат не дасть нарушити польського характеру львівського університету. Потім промовив іменем вшехпольських студентів акад. Сільницький, котрий поставив такі резолюції: 1) Львівський університет, який, оснував перед 250 роками король Іван Казимир (?), мав все (!) польський (!) характер і сей стан в останних 40 роках кілька разів правно стверджено (!), 3) З уваги на те ціла польська молодіж стверджує, що ніколи не заперечуючи прав українського народу до самостійного університету, всякі перехідні стани у львівським університеті без рівночасного, ясного і виразного назначення польського його характеру і всіх заведень, що до нього належать та бібліотеки, признає нарушенєм польського стану посідання і відіпре його в якнайбільше рипучий спосіб. Одвічальність за всякі наслідки таких кроків скидає молодіж на ті круги, що передівсім покликані до оборони польського стану посідання. Вкінці промовив ще акад. Попель іменем польських „независимців“, заявляючи, що в так важкій справі ціла польська молодіж лутиться і зазначає свою солідарність. По вічу польська молодіж університету Івана Казимира удалася походом серед сьвіву революційних пісень під будинок університету Франца, де відспівано теж кілька пісень. Відся серед галасу розійшлися демонстранти домів.

◀ *Невідрадне положенє наших селян.* 4 грудня н. ст. відбулася в парламенті нарада українських румунських і німецьких послів з Буковини і посла Грігоровича, на якій обговорювалася конечність запомог для селян в теперішнім прикрім положеню. 5 грудня н. ст. інтервеніювали краєвий маршалок Гормузакі і голови клубів пос. Василько, Сімонович і Кешман у міністра внутрішніх справ і представили йому нужденне положенє буковинських мужиків. Міністер приобіцяв, що удасться сейчас телеграфічно до президента краю в справі закупна муки, бараболі і кукурудзи та розділу сих средств поживи між селян.

◀ *Грошева криза в Галичині.* В Перемишлі відбулися 7 грудня н. ст. збори купецьких товариств і спілок, на яких після гарячих дебатів ухвалено слідоучу резолюцію: Збори констатують, що ограниченє кредитів не зупиняється і прибирає що раз то острійші форми. Президиї поручаєть ся звернути до торговельних палат, до польського Кола, укр. Союзу і польських соц. дем. послів за заходами в

тім напрямі, щоби постова шадниця улюкувала в користь торгівлі частину своєї готівки в галицькім красівім банку, в банку промисловім і в красівих шадничих касах під умовами корисного кредиту.—Не менше тяжко як в Галичині дається відчувати тяжко грошева криза і на Буковині.

3 Американської України.

◀ *Стан наших канадійських переселенців.* „Новий Край“, подаючи висліди останньої конскрипції в Канаді, зазначає, що спора третина українських переселенців в Канаді—се робітники, денні зарібники. Три головні залізно-дорожні компанії (Canadian Pacific, Canadian Northern, Grand Trunk Pacific) zatrudнюють у себе найбільше робітників Русинів. До тяжких робіт повних невиноди і витревалости понад українського робітника нема лучшого. Пересічна платня при залізничних роботах виносить 2 і 2,50 долар. денно. Відтак копальні мінералів в Бритійській Колумбії, Альберті, Онтерії і Новій Шкотії zatrudнюють багато русинських робітників. Робота в копальнях (майнах) звичайно аркордова, на штуки. Вправний майнер заробляє 4, 5 до 6 дол. денно. Також фабричні робітники Русини заповняють тепер фабрики онтерійських міст як Гамільтон, Торонто, Сонт Мери, Квебек, Монреаль.—У Вінніпегу найбільше Русинів працює при каналових роботах, відливарінях і залізничних варстатах. Платня 3 дол. денно. Крім сього великотрачкові компанії в Бритійській Колумбії, Саскачевані і Онтерії zatrudнюють тисячі Русинів при різаню і воженю дерева по тампних лісах. Платня 45 дол. місячно і харч. Роботу сю беруть робітники звичайно зимою, коли всякі будівельні роботи замикаються до весни. Загально можна прийняти денну платню робітника в Канаді на 2 дол. Підчас жнив в цілій Західній Канаді робітник дістає від 3 до 3,50 дол. денно і харч. Робота ся триває від півтора до двох місяців. В торговельних і промислових інтересах Русини беруть дуже малу участь. Одиноким бізнесовим ділом міських Русинів в Канаді, се спекуляція реальностями (лотами). На сій спекуляції Русини, як і другі, виходять, не зле. Вже нині є кільканайцять Русинів в Манітобі (Вінніпег) і Альберті (Едмонтон), яких можна сміло уважати за українських міліонерів, коли змінити вартість їх власности на корони. Се майно збили вони через шасливу спекуляцію міськими реальностями. Канада се мабуть одинокий тепер край, в яким економічний розцвіт йде скорим ходом. Продукція земних плодів зростає, залізні дороги продовжаються, фабричний промисл зростає, міста ростуть, а з тим всім росте вартість землі чи то хліборобської, чи міської в посіданю Русинів. Головний капітал репрезентований канадійськими Українцями, се отже посіданє землі, якої вартість росте дуже скоро. Ся вартість подвоюється майже що п'ять літ, а по містах що два, три роки. Хто лише з канадійських Русинів закупив спору скількість лотів (парцель) кілька літ тому назад в таких містах, як Вінніпег, Едмонтон, Саскатун, Кальгарі, Венкувер, сей певно подвоїв своє майно в протягу двох років. Гомстеди (вільні землі), які забрали кілька літ тому назад в провінції Саскачеван наші емігранти за маленькою оплатою 10 доларів від одної фарми, продають тепер від 2500 до 3000 доларів. Се протягом трьох літ. Сей спосіб оплачування вільних земель йде дальше, хотяй число вільних земель зменшується дуже скоро. Найбільше Русинів поселяються тепер в північній Манітобі, Саскачевані і Альберті. Недоступний, мало заселений Піс Рівер, край в північній Альберті, надить вже тепер сотки русинських піонірів. За кілька літ край сей буде густо заселений Русинами, яким стає тісно на фармах в старих провінціях.

3 газет та журналів.

◀ *Пам'яті М. В. Лисенка.* У числі 48 „Русской Музыкальной Газеты“ уміщено портрет покійного М. Лисенка з автографом і його автобіографію, надіслану покійним композитором до редакції названої газети ще в 1898 році. В автобіографії не знаходимо про покійного композитора ніяких нових даних, які не були б відомі з українських джерел, а особливо з того випуску „Корифей“, де подано біографію М. Лисенка. Опріч автобіографії, що займає 5 сторінок великого формату, в цім числі „Р. М. Г.“ надрукована ще досить докладна замітка про похорон М. Лисенка і про несподівані наслідки, викликані похороном (закриття сінематографів, „демонстрації“ орлят то-що).

◀ Пам'яті М. В. Лисенка було присвячено кілька теплих рядків в часописах: „Кубанський Край“ та „Кубанський Кур'єр“.

◀ *Знов писання П. Б. Струве.* Журнал „Русская Мысль“ оповіщає в спискові статей на той рік, між иншим, і статтю П. Струве про „український партикуляризм“.

◀ *Книжка про Т. Шевченка.* У Москві вийшла московською мовою писана книжечка М. Клокового: „Південь України Т. Г. Шевченко“.

◀ *Чеські виклади на українські теми в 1865—1880 рр.* Чеське наукове товариство в Празі „Umelecka Beseda“, що буде справляти незабаром 50-ліття свого існування, улажувало від самого початку свого існування виклади для ознайомлення чеської громади з славянськими справами. Цікаво, що ще 1865 р. між темами викладів находилися також українські справи; так, в 1865 р. Ян Гебавер викладав про Мазепу, в 1867 р. И. Голь про „народні пісні України“, в 1873 р. К. Худоба знову про „народні пісні малоруські“, в 1874 р. А. Дурдік про Т. Шевченка, при чім говорив найбільше про Івана Гуса, тому, що Шевченко послав ту поему з гарячою присвятою п. Шафарикові і що наш поет говорив там про „славянську взаємність“. В 1878 р. И. Грудек викладав про Тимка Падурю, а Ян Дуновський про Остапа Вересая. В 1879 р. Халюпа говорив про Володимира Мономаха, князя Київського, а в 1880 р. Ян Груби—про „малоруського письменника Квітку“.

Українське Літературно-драматичне Товариство у Вороніжі.

26-го надоліста 1912 року розпочало своє існування, на законній підставі, Українське літературно-драматичне товариство у Вороніжі й Вороніжській губ. з затвердженням статуту. Товариство має на меті допомагати розвиткові вокально-музично-драматичних умілостей і літератури на українській мові, доставляти незаможним розумну й користну розвагу упорядкуванням загальною приступних народних вистав, концертів і т. п., допомагати просвітнім і добродійним товариствам та інституціям.

Товариство має право впоряджати спектаклі, концерти, лекції, відчити, сімейні, танцювальні, костюмовані і т. п. вечори; заводити свої книгозбірні, в склад яких увіходять книги наукові, по всім галузям знання, часописи і газети, а також і театральні книги, ноти і усі періодичні видання; заводити читальні, книгарні, кіоски і т. п.; оповіщати конкурси, присуджати і видавати премії за найкращі твори літератури та умілості. Засоби товариства складаються з членських вкладок (3 р.), випадкових вкладок, жертв, відмов по завітуванням, процентів з капіталів і прибутків од майна, підприємств товариства, зборів од відчитів, концертів, спектаклів і т. п., що будуть впоряджатись товариством і на користь йому.

Молоде українське товариство ставить собі завданням доставляти незаможним розумну й користну розвагу, допомагати просвітним і добродійним товариствам і інституціям, але зараз, щоб стати на певний шлях своїми твердими ногами, товариству самому зараз потрібна допомога з боку широкого громадянства грошми, літературою і своєю працею.

Маючи надію на широке співчуття нашим завданням з боку прихильників т-ва, фундатори щиро просять усіх тих, кому дороге культурне відродження українського народу, підтримати наші завдання і допомогти членськими вкладками, літературою й своєю працею.

Записуватись у члени й знайомитись з статуту можна у д. Боцмана, Скорняжний переулк, д. Боброва, № 8, куди належить обертатись і за иншими справами про товариство.

Инші газети просимо передрукувати.

Фундатори: С. Чумак, П. Боцман, Г. Менченко.

— Щиро бажаємо світлого розвитку новій культурній інституції. Редакція.

Сумний.

Л и с т.

Дуже прохаю вас помістити в вашій шановній часописі ось що: з того часу, як в Росії почали вільно виходити українські часописи, видавці не перестають скаржитись, що укр. громадянство мало їх підтримує, через що ці часописи ледве живіють. Звичайно, існує багацько причин, котрі сприяють такому слабому розвитку української преси, і котрі вже по

Тільки разів обговорювались, як на сторінках вашої часописі, так і других, але я хочу вказати тут ще на одно несприятеле. Наші видавці зовсім ігнорують інтереси передплатників. З одного боку редакція може просто «забут» про передплатника, як це не раз траплялось зо мною і з моїми знайомими, коли ні з того ні з сього, не дивлячись на те, що гроші були послані за цілий рік, переставали висилати часопись або газету («Рада») і коли їм писали про це, то наївно відповідали, що трапилось непорозуміння. Чом такі непорозуміння не трапляються з московськими газетами? З другого боку, і це далеко гірше, редакції просто «затримали» гроші своїх передплатників, як це зробили: «Зоря», «Хата», «Слово», «Вільна Україна» і багатьох інших, а оце недавно, «Засів» і «Українська хата» (остання з місячника зробилась двохмісячником!). Всі вони взяли гроші за весь рік, а самі або зовсім не виходили, або випустили по де-кілька чисел, гроші ж, звичайно, ніхто з них не догадався повернути своїм передплатникам. Я сам селяська людина і маю по всяк час зносини з селянами; як щирий українець, звичайно, хочу сприяти, більшому розвитку укр. преси і в свій час раям селянам виписати «Слово», «Зоря», «Селянин» (була й така дешева щоденна газета, котрої не вийшло ні одного числа!)—ті вірили міні, посилали гроші за рік тай... або не одного числа не одержали, або одбирали де-кілька чисел. Скажіть з ласки, чи рішиться такий ошуканий селянин ще раз передплатити яку небудь часопись? Звичайно, що ні. От, торік я й мої знайомі всіми силами схилили селян передплатити «Засів» і, справді, відшукали передплатників душ з десять (на Херсонщині) і тепер часопись перестала виходити; ми, звичайно, писали до редакції за поясненням, але, відтиль ні гу-гу, і ці ошукані селяне казали міні, що не дадуть себе піддурити на далі і краще передплатять московський «журнальчик», хоч би, навіть, «Сельскій вѣстникъ», аби бути певними, що гроші не пропадуть. Дивно те, що «Засів» і інші часописі видають люде щирі, котрі, звичайно, і на думці не мають кого небудь ошукати, а між тим яку шкоду діють своїй же справі—поширення українських часописів.

В сороковому числі вашої вельми шановної часописі, в передовиці, було згадано, що для повного розвитку українства потрібна національна буржуазія—це так, але, на мій погляд, для повного розвитку й української преси потрібна її капіталізація. Коли на Україні почне видаватись капіталістами така газета, як, наприклад, московські «Биржевыя вѣдомости», то я певен, що українська преса стане на твердий ґрунт. Треба пам'ятати, що гроші рушій для всього!

Увага. Містячи сього листа, який є грізною пересторогою для наших скороспілих видавництв і який має своє значіння, як показник певних вимог і відносин до української преси, редакція мусить завважити, що не можна так різко обвинувачувати тих бідолашних піонерів української преси, які під вагою обставин змушені припиняти свої видавництва. Здебільшого у видавців більше любови в душі, ніж грошей у кишені. Їх можна обвинувачувати тільки за лехковажні відносини, але не злочинні. Певне, згодом вони повернуть усі гроші своїм передплатникам.

П. Ошук.

Зімового довгого вечора.

(Мой старенькій бабусі).

Нас на пічі що вечора було п'ятеро: я з меншою сестрою, та її товаришкою, мати, та бабуса—материна мати. Мені було років дванадцять. Я ходив тоді у третю групу, а сестра, на рік від мене молодша, тільки вчилася саме голку в руках держати.

На дворі хуга завиває, гуде в димарі. А мороз, не зважаючи на матку, що нею затулене полове вікно з надвору, малює на ньому свої білі узор.

Мати було шие яку-небудь пуляховку, або щось инше, бабуса мотав на клубок з шпильки пряжу, дівчата шиють сухарці, а я вчу «урок».

Як зараз оце пам'ятаю, що питав усе матері та бабусі, що воно таке «призати», що їхній говір—шум лунає у світлій горниці.

Бабуса перехреститься було, порадить не читати такої книжки проти ночі і я так, без пояснення, заучую напам'ять «крестьянскую пирушку», не зважаючи на те, що там згадується і про призатих, не при хаті згадуючи.

Бабуса моя і зараз охоча розказувати про те, як колись було, а тоді вона була молодша трохи і завжди забавляла нас цілі вечори своїми казками та оповіданнями.

Наскучить було нам сидіти мовчки, слухаючи страшні завивання вітру в димарі та одноманітне, як котове мурчання, гудіння шпильки на івашкові, ми звертаємось було усі до бабусі з проханням розказати нам що небудь цікаве.

— «Позабувала я, онучята, вже все, що колись знала, а що й знаю, так не зумію вам докладно розказати.

Давненько вже це було, все вже тепер одмінилось».

Так завжди починалась у нас розмова. Нарешті ми просимо бабусі заєпівати нам колядки, або веснянки; бабуса наче бувало яку жартовливу пісеньку. Напр.:

Співали дівоньки, співали,
Да в решето пісеньку збирали.
Де взялися гороб'ї,
Посідали на верб'ї,
Да звалили решето до долу,
Час вам дівоньки до дому—
Мішати свиням полову,
А ви парубочки за нами—
Істи полову з свинями...

Останні два рядки вже бабуса не співала, а проказувала і ми веселі забували і завивання вітру в димарі і «призатих» і всякі нічні страхіття і ще з більшою завзятістю просимо бабусі ще і ще співати.

І бабуса ще співає дівочої пісні. Пригадує вона свою молодість, своє дівування. Де то воно все те ділось? Як далеко і давно промайнуло безповоротно...

Співає вона жартовливої веснянки, що колись, каже, найбільш любила її співати.

До нас, парубочки, до нас ні до кого,
Наваримо бочку пива для вас—ні для кого.
Наваримо бочку пива, бочку смородини...
Щоб ви парубочки з ума посходили.

Це за те, що минають дівчат, не заходять до них, так поясняє бабуса останній рядок цієї пісні.

Розкаже було бабуса і про те, як у сітки бігали на святках і тут же й пісню проспівала.

Поплив селезеню да вниз по Дунаю,
Да люлі люлесеньки, да вниз по Дунаю.
Стану послухаю, як дівоньки скачуть,
Да люлі люлесеньки...
Як дівоньки скачуть, парубоньки грають,
Да люлі люлесеньки...
Як дівоньки скачуть, сиріточки плачуть,
Да люлі люлесеньки...
Молоді молодіці совіт совітають.
Да люлі люлесеньки...
Совіт совітають, колодець копають,
Да люлі люлесеньки...
Докопались вони до пня, до колоди,
До пня, до колоди, до холодної води,
До холодної води, до колючої груші,
Що холодная вода, то N молода,
А колючая груша, то N душа.
Да люлі люлесеньки...

Заслухаємось ми малі, а бабуся все співає, а мати наша їй допомагає.

З веснянки переходить бабуся на колядку, або на якусь весільну і все нові нечувані нами пісні одна одної цікавища.

Давно я поклав уже свою книгу на грубу, а дівчата давно забули за свої шитва і ловимо кожне слово бабусиної пісні.

Ой вийдіте старики, заревіте, як бики

Зімували, не співали, весни ждали.

Ой вийдіте бабки, закуйте, як жабки,

Зімували, не співали, весни ждали.

Ой вийдіте наші, що штани у квапі,

Зімували, не співали, весни ждали.

І лунає наш веселий дитячий сміх, а ми слухаємо далі. Буває, що пісні зміняться на розмову про новини, які у нас зараз на селі: хто заміж виходе, хто жениться (а нам малим-же на весіллі найбільше дива) і ми влучаємо хвилину і знов питаємо бабусю: «а чи колись такі самі весільні були пісні як тепер?»

— Де там, зовсім тепер таких не співають, як колись ми співали.

Стара К-иха і тепер ще співає на сванбах:

Тепер мині да три радости:

Що запічок порося привів,

А припічок да їечко зніс,

А деркач да хату замів

І діточок у Дунай повів.

А раніш ще була така ось пісня, було свекруха її співає:

Слава Богу, сина оженила,

Слава Богу, нев'їхни дождала:

Стоять горшки да під лавкою,

Вже поросли да отавкою,

А ложечка да на полиці,

Вже поросли і печериці...

Були і поважні весільні пісні; молодіші співають було:

Тихо, тихо Дунай воду несе, а ще тихіше Н' косу чеше:

Вона чеше да па Дунай несе.

Пливи косо, пливи за водою да до свекорка в двір.

Що свекорко-каже добрая годинонька, що йде до мене

чужая дитинонька —

Не поїв, не кормив — є ким замишляти.

Тихо, тихо Дунай воду несе і т. д. як у першій

стовпці, а потім:

Пливи косо, пливи за водою да до батенька в двір,

Що батенько каже — худая годинонька, що йде

від мене рідная родинонька:

Іскормив, іспоїв — ніким замишляти.

Постаріла вже дуже тепер моя бабуся, а мене... далеко загнали злидні од рідного кубечка, де так люблю я слухав колись веселі і сумні оповідання своєї рідної бабусі, поздоров її, Боже, ще на многі літа.

Редактор М. Біленький. Видавець М. Міхновський.

ОГОЛОШЕННЯ.

БАЛЯНС

Третього Харківського Товариства Взаємного Кредіту

на 1-ше Грудня року 1912

Банк розпочав діяльність 12 жовтня 1910-го року.

На 1-ше Грудня має: „1137“ членів, капіталу забезпечення **Р. 622.080**

Актив

Пасив

I. Касса (готівка)	—	—	28186 65
II. Біжучі рахунки:			
а) у Державнім Банкові	1298 13		
б) у Приватн. Кредіт. установах	561 32	1859 45	
III. Відсоткові папери	—	—	763 93
IV. Дисконтвані векселі:			
а) у портфелі	188494 53		
б) на передісконтах	35140 —		
в) у депозитах	117126 39		
г) на інкасо	200 —	340960 92	
V. Протестовані векселі (не менше, як з двома підпис.)	—	—	14840 48
VI. Позички під заклад:			
а) державних і гарантов. % паперів	1145 —		
б) не гарантованих % паперів	300 —		
в) товарів та товарних паперів	4076 78	5521 78	
VII. Спеціальні біжучі рахунки членів забезпечені:			
а) % паперами	5951 03		
б) векселями	16304 61	22255 64	
VIII. Корреспонденти:			
Conto-Loro	—	—	38985 12
Conto-Nostro	—	—	182 48
IX. Рухоме майно	—	—	3507 47
X. Видатки, які повернуться	—	—	358 50
XI. Біжучі видатки	—	—	18144 47
XII. „ „ за кошт 1913 р.	—	—	707 33
XIII. Відсотки і коміс. виплачені	—	—	13586 20
XIV. Видатки засновання	—	—	1596 54
XV. Прибутки і збитки	—	—	6121 10
XVI. Суми видані авансом	—	—	1019 73
XVII. Документи, папери та цінності на інкасо	—	—	19038 08
XVIII. Цінності, прийняті в забезпечення кредитів	—	—	27900 —
БАЛЯНС	—	—	545535 87

В. о. Бухгалтера **В. І. Тнач.**

I. Чинний Кошт Банку (10% членські внески)	—	—	62208 —
II. Вклади:			
1) на речинець а) від членів	2200 —		
б) від побічних	12816 —		
2) без речинця: а) від членів	—		
б) від побічних	—		
3) Прості біжучі рахунки а) від членів	47737 37		
б) від побічних	59457 43		
4) умовні біж. рахунки а) від членів	37509 74		
б) від побічних	57896 10	217616 64	
III. Передісконт векселів у приватн. кредіт установ	—	—	35160 —
IV. Спеціальні біжучі рахунки у приватн. крд. установ. забезпечені:			
а) векселями	45454 22		
б) % паперами	19982 82	55437 04	
V. Корреспонденти:			
а) Conto-Loro	—	—	4404 91
б) Conto-Nostro	—	—	69514 42
VI. Не забрані відсотки по вкладах	—	—	61 25
VII. Членські внески, котрі треба повернути вибувшим членам	—	—	3580 —
VIII. Державні побори і податки	—	—	279 46
IX. Перехідні суми	—	—	3061 72
X. Повернення списаних боргів	—	—	923 68
XI. Відсотки по операціях і ріжні прибутки	—	—	33574 66
XII. Відсот. по операціях і ріжні прибутки, що перейшли на 1913 р.	—	—	6239 41
XIII. Страхування білетів	—	—	62 35
XIV. Перекази на Товариство	—	—	6474 25
XV. Комітенти	—	—	19038 08
XVI. Депоненти	—	—	27900 —
БАЛЯНС	—	—	545535 87

Голова Правління **П. Дідусенко.**

Члени Правління

О. Міхновський.
І. Кулінич.